

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČESKÉ BUĎEJOVICE 2012

JARMILA HAVLÍČKOVÁ

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Demokratický výchovný styl v předškolním věku

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Svobodová

Vypracoval/a:

Jarmila Havlíčková

České Budějovice, 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Českých Budějovicích, dne

Podpis.....

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Evě Svobodové, která mě svými postoji a myšlenkami inspirovala k napsání této bakalářské práce a poskytla mi cenné rady a zkušenosti. Jako učitelka je mým velkým vzorem a svým způsobem práce s dětmi dokazuje, že je naše práce smysluplná, pokud se dělá s láskou a porozuměním.

Také bych chtěla poděkovat mému tatínkovi, který se již dokončení práce bohužel nedožil. Děkuju mu za lásku, se kterou mě vychoval.

Abstrakt

Práce se zabývá pojetím demokratického výchovného stylu z pohledu pedagogického, psychologického a také filozofického. Zabývá se humanistickým pojetím dítěte, cílem je najít společné znaky a přiblížit tak co nejlépe charakteristiku tohoto stylu výchovy. Shrnuje základní znaky demokratického výchovného stylu. V praktické části práce poukazuje na zastoupení humanistického a demokratického přístupu při výchově dětí v mateřských školách. Zkoumá, do jaké míry jsou uplatňovány demokratické přístupy a sleduje pohled současných předškolních pedagogů na jejich pojetí. Má za úkol zmapovat zastoupení v současné mateřské škole i v rodině a získat tak obraz dnešní předškolní výchovy z pohledu respektujícího přístupu k dítěti. Výzkum zároveň mapuje znalost literatury, zabývající se výchovou.

Klíčová slova: *demokratický výchovný styl, respekt, osobnost dítěte*

Abstract

The work deals with the conception of different democratic educational styles from a philosophical, pedagogical and psychological perspective. It deals with the humanist conception of a child and tries to find common features and characteristics to get close to this democratic style. It summarises the essential features of democratic educational styles. The practical part of this paper examines the representation of humanistic and democratic approaches to education of children in kindergartens today. It also examines whether our current pre-school system has already implemented a democratic view of teacher's approach to their work and educational concepts. It aims to map the current situation of using this method in the kindergartens and in the families to get an overview whether children are being brought up with respect. The research also looks into how well read is the educational literature in our society.

Key words: democratic educational style, respect, the child's personality

Obsah

Úvod.....	8
A TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Exkurz do historie výchovy.....	9
1.1 Prvobytně pospolná společnost.....	9
1.2 Velké postavy dějin výchovy.....	9
1.2.1 Starověcí a středověcí filozofové a učenci.....	9
1.2.2 Od renesance k osvícenství.....	10
1.3 Různé směry devatenáctého století.....	13
1.4 Různé směry století dvacátého až po dobu socialismu.....	13
2. Výchova v současnosti.....	14
2.1 Pojetí výchovy.....	15
2.2 Výchovné styly.....	15
2.2.1 Autoritativní (autokratický, dominantní) výchovný styl.....	16
2.2.2 Liberální výchovný styl.....	16
2.2.3 Demokratický (sociálně-integrační) výchovný styl.....	16
3. Demokratický výchovný styl.....	18
3.1 Demokratický výchovný styl z pohledu pedagogicko-psychologického.....	19
3.1.1 Vychovávat jako Don Bosco.....	19
3.1.2 Výchova a pojetí výchovy z pohledu Marie Montessori.....	19
3.1.3 Co, kdy a jak ve výchově dětí podle Zdeňka Matějčka.....	21
3.1.4 Dítě v osobnostním pojetí podle Zdeňka Heluse.....	22
3.1.5 Výchovné styly a hranice podle V.Mertina a I.Gillernové.....	23
3.1.6 Respektovat a být respektován P.Kopřivy a kol.....	23
3.1.7 Současné pojetí výchovy a komunikace podle E.Svobodové.....	24
3.1.8 „Najděte si svého Mart’ana“ - Pohled na výchovu podle M.Hermana.....	25

3.1.9 Stephen R.Covey a jeho pohled na výchovu.....	26
3.2 Výchovný styl z pohledu filozofického.....	27
3.2.1 Výchova podle Rudolfa Steinera.....	27
3.2.2 Don Miguel Ruiz a jeho „Čtyři dohody“ ve výchově dětí.....	27
3.3 Výchovný styl a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	28
4. Společné znaky výchovy od historie až po současnost.....	29
4.1 Společné znaky z pohledu historického.....	29
4.2 Výchova z pohledu současnosti a její společné znaky.....	30
5. Závěr.....	32
B. PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
6. Popis praktické části.....	32
6.1 Sebereflexe.....	33
6.2 Výzkumná část.....	40
6.2.1 Cíl výzkumu.....	40
6.2.2 Popis výzkumu.....	41
6.2.3 Analýza dat.....	41
6.2.4 Shrnutí analýzy učitelek.....	48
6.2.5 Shrnutí analýzy rodičů.....	53
6.2.6 Porovnání – učitelky versus rodiče.....	54
7.Diskuze.....	58
Závěr.....	59
8. Seznam použité literatury.....	61
9. Přílohy.....	63
9.1 Seznam příloh.....	63

Úvod

K napsání bakalářské práce na toto téma jsem se rozhodla po dlouhodobějším přemýšlení o stylu výchovy dětí v současných mateřských školách. Přečetla jsem knihy a publikace, které mne oslovily a provokovaly k přemýšlení. Ve všech materiálech jsem našla určité společné znaky. Mým úkolem je tyto znaky najít a dát jim konkrétnější podobu. Co je to vlastně demokratický výchovný styl? Chci se přesvědčit o tom, jaké metody v současné době v mateřské škole a zároveň v rodině převládají. Předmětem mého zkoumání je pojem „demokratická výchova“.

Soustředuji se na různé přístupy, směřující k humanistickému pojetí výchovy dítěte z pohledu různých směrů, to znamená převážně psychologického, pedagogického a filozofického, ale také alternativního a náboženského, z hlediska historického až po současnost. Součástí práce je charakteristika základních znaků demokratického výchovného stylu.

V praktické části se pokusím dotazníkovou metodou zjistit, jaké metody jsou uplatňovány současnými učitelkami a taktéž i rodiči dětí předškolního věku, zda a do jaké míry jsou dodržovány zásady a pravidla demokratického výchovného stylu. Rovněž učitelky a rodiče touto metodou provedou sebehodnocení jejich vlastního stylu výchovy z jejich subjektivního pohledu.

V závěru se pokusím propojit a vyhodnotit všechny získané informace a porovnat pohled pedagogů a rodičů.

A Teoretická část

1. Exkurz do historie výchovy

1.1 Prvobytně pospolná společnost

Některé pedagogické metody jsou tak staré, že se s nimi setkáváme již v nejranějších fázích lidského vývoje. Již v prvobytně pospolné společnosti byla údajně důležitým prostředkem výchovy hra, zvláštní výraz pak měl tanec. Proto již v této společnosti najdeme první stopy některých dosud užívaných metod rodinné výchovy. Dějiny výchovy se vyznačují velkou nerovnoměrností vývoje v různých geografických oblastech, v některých oblastech vzdálených naší civilizaci lze nalézt ještě rezidua této prvobytně pospolné společnosti.¹

1.2 Velké postavy dějin výchovy

1.2.1 Starověcí a středověcí filozofové a učenci

Jako první historický známý velký myslitel je v dějinách výchovy podle CIPRA¹ zmiňován čínský filozof *Konfucius*. (551 – 479 před n. l.) Říkalo se mu Velký mistr. Již on sám vyřkl myšlenku, která zní: „*Čiň druhým, co chceš, aby druzí činili tobě.*“

V Evropě nacházíme první soustavnější úvahy o výchově u řeckého filozofa Platóna (428 – 348 před n. l.). *Platón* byl velký filozof, svou dobu předběhl zejména v dialektickém myšlení, prvky svého učení přejal od Sokrata. Jeho myšlenka – nejmenší děti jsou shromažďovány v dětských zahrádkách, kde si hrají, zpívají, tančí a cvičí si své tělo již předjímá ideu Komenského a Fröbla. Člověk je, dle Platóna, tvor krotký a dostane –li se mu správné výchovy a šťastné přirozenosti, stává se zpravidla živočichem nejbožstějším a nejkrotším, když je nedobře vychováván, stává se však nejdivočejším, co jich země plodí. Platón byl spíše romantický, spekulující idealista, jeho žák *Aristoteles* (384 -322 před n.l.) se od něj v mnohém liší. Byl to střízlivý učenec, dodnes platná je například jeho formální logika. Rovněž se zabýval otázkami

¹ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, s. 9

výchovy. Mezi významné filozofy a myslitele patřil také *Aurelius Augustinus*, neboli svatý Augustin (354 – 430). Byl ve své době jedním z největších teologů a filozofů, byl také učitelem rétoriky. Křesťanem se stal až v dospělém věku, kdy byl vysvěcen jako biskup. Uvádí se, že byl prostředníkem mezi antickým a moderním křesťanským myšlením.²

Dalším významným myslitelem byl nejvýraznější představitel středověké scholastiky – *Tomáš Akvinský* (1225 – 1274). Scholastika byla, jak uvádí CIPRO³, drtivě odsouzena pro svůj neplodný formalismus. Přesto se jeho filozofie stala jakousi „duchovní katedrálou“. Jeho myšlenka „*Slova pronášená učitelem, lépe provokují poznání než prosté smyslové objekty*“, ovlivnila metody výuky v příštích stoletích. Jeho teze se stala podnětem k přecenění úlohy slovního výkladu. Výchovy se Tomáš Akvinský dotýkal na různých místech svých spisů. Byl zakladatelem tomismu – ideologické opory katolicismu.⁴

1.2.2 Od renesance k osvícenství

Renesance a humanismus soustředily zájem na člověka z masa a kostí. O vzdělání a výchově přemýšlelo mnoho učenců, patřil mezi ně i *Erasmus Rotterdamský* (1466 -9 – 1536). Z jeho pedagogických pojednání zasluhuje připomenutí spis „*O včasné a svobodné výchově dětí*“, který připomíná potřebu začít s výchovou dětí v co nejužším věku. Byl přesvědčen o důležitosti respektování přirozených dětských zájmů, byl proti jakémukoliv násilí, jak v učení, tak v jednání lidí.⁵ Bohatství pedagogických myšlenek obohatil významně také francouzský myslitel, literát a filozof *Michel Eyquem de Montaigne* (1533 – 1592). Velmi přesvědčivě zní jeho výklad, vztahující se k výchově, který pojednává o odstranění veškeré hrůzy a ukrutnosti, veškerého násilí z výchovy dětí. Méně škody by bylo způsobeno, kdyby vládla větší shovívavost. Odsuzoval násilí učitelů na dětech, odsuzoval krutost. Podle něj násilná metoda výchovy je špatná a zhoubná. Martin Luther (1483 – 1546) byl již

² ŠTVERÁK, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, 1988, str. 6

³ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 90

⁴ JOVČUK, M. T. a kol., *Dějiny filozofie*, 1976, str. 116

⁵ ŠTVERÁK, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, 1988, str. 9

představitelem německého reformismu. Církev v této době zneužívala postavení ve prospěch moci, obohacovala se na úkor věřících, prodávala odpustky. Martin Luther je zakladatelem nového náboženského vyznání. Jeho názory na výchovu jsou rozšířeny v mnoha spisech, výchova pro něj byla nesmírně důležitá, vychovávat děti bylo podle něj víc, než chodit na pouti a kupovat mše.⁶

Prvním českým pedagogem, právem nazývaným „Učitel národů“, je bezesporu světově proslulý a uznávaný **Jan Ámos Komenský** (1592 – 1670). Jeho význam pro výchovu dětí a mládeže je obrovský, má velký význam i pro současnou školu, a to po celém světě. Jeho díla inspirují dodnes a mají obrovský časový přesah. Vysoce oceňoval význam výchovy. Podle něj by žádné dítě nemělo být vyloučeno z výchovy, protože i to nejméně nadané dítě lze aspoň poněkud vychovat. Podle Komenského má být dítě od narození do šesti let vychovááno doma. „*Před šestým letem z mateřského klína vypouštěti a perceptorům k cvičení oddávati neradím.*“⁷ Toto a další myšlenky, jak vychovávat malé dítě, popsal Komenský ve spise *Informatorium školy mateřské*, která jako vůbec první kniha do této doby se zabývá výchovou dětí předškolních, tedy do šesti let věku. Učitel musí k dětem přistupovat laskavě, avšak „*škola bez kázně je jako mlýn bez vody. Kázeň je velmi důležitá, rovněž vlastní příklad je též důležitý*“.⁸ Leccos z požadavků na výchovu předškolních dětí je dnes považováno za přemrštěné, příliš náročné na kázeň při některých výchovných činnostech, někdy i za zbytečné strašení dětí, ovšem argumenty, o něž se Komenský opírá, nepostrádají působivost a stojí za to o nich uvažovat. Výchova podle Komenského souzněla s duchovním posláním, vycházel z víry v Boha. Vychází z Bible, z evangelia sv. Marka 10,14, které praví: „*Nechte dítek, ať jdou ke mně a nebraňte jim, neboť takových jest království Boží*“.⁹ Tedy podle něj jsou pro Boha děti to nejcennější, tedy by měly být i pro nás, pro lidi. Stále ještě není všechno pedagogické bohatství v Komenském vyčerpáno. Komenský i dnes po všech těch reformách a snahách o nejmodernější, nejlidovější, nejlepší škole – zůstává stejně

⁶ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 152

⁷ KOMENSKÝ, J. A., *Informatorium školy mateřské*, 2007, str. 87

⁸ ŠTVERÁK, V. *Stručné dějiny pedagogiky*, 1988, str. 11

⁹ BIBLE, Mar. 10,14 – podle formulace správně L 18, 16, Komenský zřejmě citoval po paměti

představitelem zítřku, představitelem ještě lepší, ještě národnější a lidovější školy.¹⁰ Dne 28.3 se na památku jeho narození slaví Den učitelů.

Do dějin pedagogiky se zapsal také anglický *John Locke* (1632 – 1704). Ve výchově zdůrazňoval dobrý příklad rodičů a dospělých, děti se učí dobrým a příkladným chováním dospělých. Dospělý tedy musí dávat dobrý příklad svým dětem. Stejně jako ostatní se zamýšlí nad otázkou svobody a kázně, která se v různých formulacích opakuje u všech pedagogických myslitelů ve všech dobách.¹¹

Představitelem a jedním z národních velikánů Ameriky je také vědec, státník a diplomat Benjamin *Franklin*. Byl originálním pedagogickým myslitelem a skvělým příkladem cílevědomé sebevýchovy.

Velký význam v dějinách pedagogiky měl po Komenském, který byl géniem 17. století, *Jean Jacques Rousseau* (1712 – 1778) ve století 18tém. Mezi oběma pedagogickými génií není vyslovených protikladů. Oba kladli důraz na přírodu, soulad výchovy s přírodou, idea lidskosti jako hlavní úkol výchovy. Rousseau ve své době však dílo Komenského neznal. Jeho neobyčejným dílem je *Emil*. Není ovšem souborem receptů na výchovu, je to kniha plná hlubokých myšlenek o výchově. Nejvíce se zajímal o filozofii, literaturu a pedagogiku. *Byl to neklidný génius*, jak praví CIPRO¹² ve své knize. Rousseauova věta „*Všechno je dobré, jak to vyšlo z rukou Původce světa, vše se kazí pod rukama lidskýma*“¹³, je úvodem této knihy. Výchova má podle něj za cíl především vychovat dobrého Člověka. Jean Jacques Rousseau byl velkým humanistou, nabádal k podporování všeho dětského, dětské hry, radosti, dětství je podle něj samostatné období života a ne příprava na dospělost. Jeho myšlenky o výchově stojí za zamyšlení ještě určitě i v dnešní době. Četba Emila je podnětná, poutavá, není třeba se vším souhlasit, ale je možno i nutno ještě dnes Rousseaua číst.¹⁴

¹⁰ CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 171

¹¹ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 179

¹² CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 180 - 185

¹³Tamtéž, str. 4

¹⁴ CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 192

V 18. století patří ještě k pedagogům *Denis Diderot* (1713 – 1784), *Claude Adrien Helvétius* (1715 – 1771) a *Johann Heinrich Pestalozzi* (1746 – 1827). Výchova, podle Pestalozziho, má vytvářet z bytostí pudových bytosti rozumové. Jeho největším odkazem je idea sociální výchovy, staral se o děti chudé. Jeho hlavní myšlenka je zapsána nad jeho hrobem: „*Vše pro druhé, nic pro sebe*“.¹⁵

1.3 Různé směry devatenáctého století

K nejvlivnějším pedagogům 19. století patří bezesporu *Johann Friedrich Herbart* (1776 – 1841). Jádrem jeho systému výchovy jsou tři základní pojmy a to - vláda, vyučování a vedení. Vláda se má používat především u dětí raného věku, aby se dosáhlo poslušnosti a to formou zamětnávání, příkazů, zákazů, dozorů a trestů, výjimečně i tělesných. Autorita a láska podle Herbarta jsou k vládě lepší, ale autoritu si nemůže každý zjednat podle libosti, láska má cenu jen tehdy, pokud je vykoupena nutnou přísností.¹⁶ V Herbartově intelektualistické pedagogice je veškerá výchova stavěna pouze na vzdělání rozumovém, zatímco jiné vlivy a podmínky jsou opomíjeny.¹⁷

Nejvýznamnějším žákem Pestalozziho byl v 19. Století *Friedrich Fröbel* (1782 – 1852). Nejprve řídil sirotčinec, později si otevřel svou první „dětskou zahrádku“. Měl neobyčejný pedagogický talent, první dětství u něj charakterizuje hra, hru staví na první místo ve vývoji dítěte. Jeho přístup k výchově byl pedantský, formální. Přesto jeho myšlenky sehrály ve výchově dětí významnou úlohu, byl bezmezně oddán svým výchovným ideálům.

1.4 Různé směry století dvacátého až po dobu socialismu

Ještě za svého života se stal nejrespektovanějším pedagogickým teoretikem americký pedagog *John Dewey*. Výchova podle něj nemá cíl, ale je cílem sama. Jeho nejznámějším dílem, jež se výchově věnuje, je dílo *Demokracie a výchova*. Demokracie

¹⁵ Štverák, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, 1988, str. 32

¹⁶ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 224

¹⁷ ŠTVERÁK, V., *Stručné dějiny pedagogiky*, 1988, str. 35

je v jeho díle vzpomínána velmi často, je podle něj smyslem výchovy. Jádrem jeho učení je pedocentrický princip, do popředí staví dítě a jeho zkušenost. Dal základy tzv. projektové metodě. Dítě je sluncem, učitel je odsunut do pozadí.¹⁸

Pokračovatelem snah Johna Deweye byl švýcarský psycholog *Jean Piaget* (1896 – 1980) který se zabýval vývojem dětského myšlení. Zabýval se zkoumáním lidského myšlení, vývojem dětského intelektu a mnohými dalšími problémy a situacemi. Velmi pravdivý je jeho velmi známý citát, se kterým se naprosto ztotožňuji, obzvláště v dnešní době, který zní: „*Nejkrásnější reformy musí selhat, jestliže nejsou k dispozici v dostatečném počtu kvalitní učitelé*“. A tato Piagetova věta je v dnešní době obzvláště aktuální.¹⁹

Výchova je komplexní proces, proto teorie čerpá z mnoha vědních oborů. K nejcitovanějším autorům patří rovněž velký ruský fyziolog *Ivan Petrovič Pavlov* (1849 – 1936), který významně přispěl k chápání duševních procesů a hluboce ovlivnil praxi výchovy. Význam díla tohoto myslitele je dalekosáhlý. Mezi jeho hlavní zásady patřila skromnost a úcta k životu, nadšení a důslednost. To platí bez výjimky dodnes.²⁰

Jedinou ženou, která významně ovlivnila dějiny i současnou pedagogiku, byla italská lékařka a pedagožka *Maria Montessori* (1870 – 1952). Její význam je tak důležitý, že se jí budu zabývat v kapitole další, nikoliv jako historií výchovy, ale výchovou současnou.

2. Výchova v současnosti

Oproti dobám minulým se dnes při výchově, která v kontextu rozvoje doznala značných změn, přihlíží více k individuálním potřebám a zvláštnostem dítěte, ale již v historii můžeme pozorovat, že dítě a jeho výchova byla důležitou otázkou v každé společnosti. Výchova ve 21. století je již zaměřena globálním směrem, tedy na osobnost

¹⁸ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 289 - 292

¹⁹ CIPRO, M., *Průvodce dějinami výchovy*, 1984, str. 344

²⁰ Tamtéž, str. 428

člověka a na jeho individualitu, nejde již jen o ohraničené získávání vědomostí, důležitá je vzájemná propojenost a otevřenost ve výchově i vzdělání.²¹

2.1 Pojetí výchovy

Výchova je chápána jako celoživotní proces, který ovlivňuje utváření osobnosti jedince v osobnost plně harmonicky rozvinutou a socializovanou. V širším pojetí je možné za výchovu považovat vše, co působí na osobnost jedince, ať již je to kultura, příroda, různé události, věci či sama společnost. V užším významu je pak výchovu v tradičním pojetí chápat jako záměrné, cílevědomé a systematické působení ze strany vychovatelů (rodičů, učitelů, výchovných institucí) na vychovávané, tedy děti a mládež, s cílem rozvinout jejich rozumové a citové vlastnosti, tvorbu postojů, názorů a způsobů chování, a to více či méně v souladu s cíli společnosti, v nichž jedinec žije. Výchova tak přechází do roviny vzájemného působení mezi vychovatelem a vychovávaným.²² Vyvstává otázka „ Jaké nástroje výchovy využít k dosažení námi stanoveného cíle výchovy? Jakým výchovným prostředkům dát při výchově přednost a v jaké míře?“ Podle všech známých psychologů a pedagogů, zabývajících se dlouhodobě výchovou dětí a vývojevou psychologií je dnes již nepochybné, že „*výchova užívající převážně odměn je efektivnější než výchova užívající trestů*“.²³

2.2 Výchovné styly

Z psychologického pohledu je výchovný styl součástí interakce ve skupině. Rodinu a do jisté míry i školní třídu je možno klasifikovat jako malou sociální skupinu, v níž převažují osobní kontakty a vzájemné vztahy mezi členy skupiny. Každá skupina má na vychovávaného jedince různý vliv, přičemž styl vedení je rozhodující pro to, jak

²¹ HORKÁ, H., *Výchova pro 21. století. Koncepce globální výchovy v podmínkách české školy.*

Brno, Paido 2000, str. 40

²² ČÁP, J., MAREŠ, J., *Psychologie pro učitele*, Praha, Portál, 2001, str.. 247 – 248.

²³ Tamtéž, str. 299

se celá skupina bude utvářet a fungovat. Obecně je v rodinném a školním prostředí rozlišován **demokratický, autoritativní a liberální** styl výchovy a vedení dítěte.²⁴

2.2.1 Autoritativní (autokratický, dominantní) výchovný styl

Autoritativní (autokratický, dominantní) výchovný styl je charakterizován přehnanou kontrolou ze strany vychovatele, jeho neustálými příkazy, hrozbami a tresty. Vychovatel zaujímá pozici „ velké autority“. V takovém výchovném prostředí samostatnost dítěte není žádoucí. Dítě musí poslechnout. Vychovatel klade na dítě přemíru požadavků, často bez ohledu na to, zda je schopno požadavky zvládnout. Nerespektuje jeho přání a potřeby.

2.2.2 Liberální výchovný styl

Liberální výchovný styl se naopak vyznačuje slabým vedením. Absence požadavků nebo jen nízké a nepřímé požadavky na dítě, nulová kontrola jejich plnění, nedůslednost ve výchově jsou typickým ukazatelem tohoto stylu. Do samostatnosti dítěte není téměř zasahováno, výchova je protkána naprostou volností. Dítěti je ve všem vyhověno, jeho požadavky jsou vychovatelem plněny s naprostou samozřejmostí.

2.2.3 Demokratický (sociálně integrační) výchovný styl

Demokratický výchovný styl pochází již podle svého názvu z pojmu DEMOKRACIE. Demokracii označujeme za vládu lidu, lid je považován za jediný subjekt moci ve státě. Řecká slova *demos* (lid) a *kratein* (vládnout) dala vzniknout slovu demokracie. Demokracie je ideál, myšlenka, ke které se po staletí upínají filozofové a politologové a snaží se najít nejjednodušší cestu jejího naplnění.²⁵ Pokud zde mluvíme o demokracii, je samozřejmě důležité zmínit člověka, který se o demokracii hodně zajímal a demokracie je pro jeho osobu velmi typická. Je to první prezident Československé republiky, *Tomáš Garrigue Masaryk* (1850 – 1937), který se zasloužil o samostatný Československý stát. Považoval pro naši zemi demokratické řízení za nejlepší. Demokracie je dále podle Masaryka založena na lásce, spravedlnosti a úctě k bližnímu, také na důvěře v lidi, v jejich lidskost a lidství. Byla pro něj velmi důležitá

²⁴ VÁGNEROVÁ, M., *Základy psychologie*, Praha, Karolinum, 2005, str. 317

²⁵ Slavíková Tereza, *Demokracie: Srovnání T.G.Masaryka a Alexise de Tocquevilla*, Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2011, vedoucí práce PhDr. Jiří Nolč

důvěra, protože láska bez důvěry není možná. Právem je dodnes nazýván „*tatíček Masaryk*“ a jeho výrok – „*Demokracie je diskuze*“ se stal velmi užívaným i ve 21. století. Demokracie je založena na humanitě, tedy lidskosti.

Demokratický výchovný styl tvoří pomyslné rozhraní mezi dvěma předešlymi. Tento výchovný styl, stejně jako demokracie sama, je také založen především na humanitě a lásce, důvěře a spravedlnosti. Panuje v něm respekt vůči vychovateli a naopak. Dítě je akceptováno jako svébytná osobnost, jeho názory jsou brány v úvahu, je mu umožněno aktivně zasahovat do rozhodování. Ve skupině přebírá roli odpovědného člena, plnění úkolů je tak považováno za samozřejmé. Požadavky na dítě jsou úměrné jeho věku, možnostem a schopnostem. Vychovatel častěji využívá příkladů, než trestů a zákazů, umožňuje dítěti vybrat si mezi několika způsoby řešení problému.

Tato nejvíce vžitá typologie výchovných stylů je velmi jednoduchá a nepostihuje další způsoby výchovy. Při určování typologie nacházíme mnoho odlišností, které příliš nezapadají jen do jedné kategorie, neboť výchovný styl obsahuje nejen „upevněné postupy, techniky, praktiky, strategie, ale také názory na člověka, na dítě a na výchovu.“²⁶ Přeneseme-li se do prostředí školní třídy, pak pedagog upřednostňující demokratický výchovný styl nebude tím „nedůtklivým učitelem“, který vyžaduje přesné chování a trestá dítě za sebemenší vyrušení. **Takovýto výchovný styl je založen na vzájemné úctě, respektování pedagoga oproti možnosti dítěte uplatnit svou iniciativu a aktivitu v různých činnostech. Vychovatel neprojevuje svou moc a převahu nad žákem, naopak osobnost žáka akceptuje, jeho názory toleruje. Snaží se vůči žákům projevat empatii, dokáže jim porozumět, pochopit je, případně jim pomoci.** Pedagog nepoužívá na adresu žáků zesměšňující poznámky. Komunikuje s nimi klidně, bez negativních emocí, spíše formou otázek, námětů, děti zapojuje do diskuze a rozhodování. Při výchově omezuje tresty a příkazy, raději působí svým vlastním příkladem máje na paměti, že „*každý rozpor mezi slovy a činy, mezi sdělovanými názory a vlastním chováním, žáci (děti) citlivě vnímají*“.²⁷ Výchovný styl je uskutečňován v duchu základních pravidel asertivního chování.

²⁶ ČÁP, J., *Psychologie výchovy a vyučování*. Karolinum, 1997, str. 336

²⁷ Tamtéž, str. 343

Demokratický výchovný styl někteří lidé zaměňují s liberálním stylem řízení, neboť jsou toho názoru, že jde o inovativní model výchovy, prosazující minimální řízení, že je žákovi (dítěti) umožňováno až příliš velké pole působnosti, samostatnosti a iniciativy.²⁸

Demokratická výchova - je styl výchovy, který se vyznačuje působením dobrých vzorů, nikoli trestů, porozuměním pro individuální potřeby dětí, podporováním spontánnosti a diskuze. Vede k rozvoji iniciativy a samostatnosti, ale také k zodpovědnosti, kázni a respektu k právům ostatních. Má odlišný dopad na chování jedinců než autoritativní a liberální výchova.²⁹

3. Demokratický výchovný styl v současnosti z hlediska různých přístupů

V současné době se vyskytuje mnoho názorů na výchovu a vzdělání dětí již od nejtělejšího věku až po věk pubertální a adolescentní. V této části bakalářské práce se snažím zmapovat různé pohledy na demokratický výchovný styl z pohledů pedagogického, psychologického a též filozofického. Existuje samozřejmě daleko více psychologů, pedagogů a filozofů zabývajících se otázkou výchovy dětí, já zde uvádím literaturu, kterou jsem měla k dispozici a která mě osobně určitým způsobem významně oslovila a ovlivnila můj výchovný směr. Cestu porozumění, respektu a hlavně lásky k sobě sama a samozřejmě k druhým, a hlavně k dětem, ke kterým mám samozřejmě svojí profesí učitelky mateřské školy nejbliže a jsem s nimi ve velmi těsném a častém kontaktu. Ve všech případech se ovšem pohledy všech směrů významně prolínají, proto je jasné, že výchova dítěte je velmi složitou otázkou, na kterou je nutné nahlížet z mnoha různých stran, není jednoduchá a patří k jednomu z nejsložitějších problémů v lidském životě.

²⁸ JŮVA, V., *Úvod do pedagogiky*, Brno. Paido, 1995, str. 59

²⁹ PRŮCHA, J a kol., *Pedagogický slovník*. Portál, Praha, 2009, str. 42

3.1 Demokratický výchovný styl z pohledu pedagogicko - psychologického

Zastoupení demokratického výchovného stylu z pohledu pedagogicko – psychologického je ovlivněno přístupy mnoha pedagogů a psychologů. Přibližují je zde více podle doby vzniku.

3.1.1 Vychovávat jako Don Bosco

Don Bosco byl italský kněz, žijící v 19. století, avšak jeho odkaz je živý v dnešní době stále významnějším způsobem. Tento katolický kněz vložil své vrozené schopnosti a neúnavné úsilí do budování výchovných zařízení pro opuštěnou mládež. Po jeho smrti se dílo rozšířilo do celého světa, řád salesiánů, který založil, je živým odkazem obrovské práce a snahy. Tajemství jeho výchovných úspěchů je založeno na důvěře v rozumnost výchovných metod, na úctě k náboženství a na laskavosti, která otevírá srdce dětí i mladých lidí.³⁰

Don Bosco tvrdil, že není možné vychovávat pouze příkazy a zákazy, ale hlavní myšlenkou každého vychovatele musí být *velkorysost a důvěra v dítě*. Děti musí o lásce vychovatele vědět, nemiluje jen citem, ale také aktivním činem, usiluje o vzájemnou lásku, ale zároveň *umí stanovit hranice*.

Soužití musí stát na zásadách, jež udržují pohromadě vše, co se společenství (rodina, komunita), snaží vytvořit. Děti poté cítí, že pravidla nejsou něco, co je namířeno proti jejich potřebám, ale že disciplína musí mít podnětný a povzbuzující charakter.³¹ Snadnější je se rozhněvat, než zůstat trpělivý, snadnější je vyhrožovat než vysvětlovat. Opak by měl být každodenní snahou. Trestat není správné, nezachovááme si potřebné sebeovládání. Pokárání je mnohem účinnějším způsobem. *Základní myšlenkou výchovy podle tohoto katolického kněze je tedy LÁSKA, důslednost, důvěra, trpělivost a definovaná a společně s dětmi dohodnutá pravidla.*

3.1.2 Výchova a pojetí dítěte z pohledu Marie Montessori

Maria Montessori nepatří sice mezi typické současníky ve výchově a vzdělání, jelikož významně ovlivnila výchovu již ve století 20., ve kterém působila a také

³⁰ FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*, Portál 2007

³¹ Tamtéž, str. 33

zemřela, ale považuji ji za tak významnou osobnost, že ji zde nemohu nezmínit jako zástupkyni humanistického pojetí dítěte. Stala se spolu s *Rudolfem Steinerem* světově uznávanými osobnostmi, které významně ovlivnily hlavní výchovné směry v Evropě a Severní Americe.

Maria Montessori (1870 – 1952) předstihla v mnoha oblastech svoji dobu. Stala se v Itálii první ženou, která dosáhla lékařského titulu. Později lékařské povolání opustila a věnovala se výchově a vzdělávání dětí³². Chápala, že dítě při svém rozvoji potřebuje pomoc dospělého a ten by mu ji měl poskytnout, pokud o ni požádá. To ostatně vyjadřuje i jedna ze zásad její pedagogiky: „*Pomoz mi, abych to dokázal sám*“.³³ V Montessori pedagogice je pozitivní hodnocení poskytováno zpětnou vazbou. Jedná se o tzv. přirozené důsledky. Zpětná vazba je vždy zaměřena na konkrétní činnosti nebo chování, nikdy přímo nehodnotí osobu dítěte. Alternativními způsoby hodnocení jsou například ocenění nebo poděkování. Při těchto způsobech hodnocení nedochází k vyvolání pocitů nadřazenosti a podřazenosti.³⁴

Vlastnosti a schopnosti učitele, které Maria Montessori považovala za nejdůležitější:³⁵

- Trpělivost.
- Pokoru.
- Dovednost vytvoření atmosféry plné důvěry.
- Probuzení zájmu dětí a jejich nadšení.
- Vytvoření a pečování o připravené prostředí.
- Jasně a zřetelně předvádění práce s materiálem.
- Dodržování pravidel.
- Být v roli pozorovatele a stáhnout se do pozadí.
- Schopnost ovládnutí se při trestech a odměnách.
- Uznání vlastních chyb.

³² RÝDL, K., *Metoda Montessori pro naše dítě*, 2007, str. 12

³³ Tamtéž, str. 15

³⁴ Tamtéž, str. 29

³⁵ RÝDL, K., *Metoda Montessori pro naše dítě*, 2007, str. 77 – 78

- Řeč – správná a zřetelná výslovnost.

Maria Montessori vytvořila 12 zásad, jejímž naplněním realizuje učitel základní principy Montessori pedagogiky a to především nedirektivnost, pozitivnost, připravenost prostředí, respekt k rozdílným vývojovým a osobnostním rysům dítěte, přirozenost a samostatnost vzdělávacích aktivit a činností.³⁶

3.1.3 Co, kdy a jak ve výchově dětí podle Zdeňka Matějčka

Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. (1922-2004) byl světově uznávaný dětský psycholog, věnoval se studiu dětí v ústavech, v prostředí deprivace. Zdůrazňoval hlavně nezastupitelnou úlohu rodiny. Jeho styl výchovy bychom mohli nazvat jako styl „laskavě autoritativní“. Na konci života prohlásil: „*Rozumět znamená pomáhat*“.³⁷ Výchova k odpovědnosti se nedá dělat kázáním, tresty a strachem, má dětem přinášet vnitřní uspokojení, že jedná v souladu s vyšším řádem světa. Odpovědnost je celkový postoj k životu a nejúčinnějším výchovným prostředkem je osobní příklad vychovatele. K odpovědnosti vychováváme děti tedy především my – dospělí. *Vychováváme, jsme –li sami odpovědní.*³⁸

„*Jen ten, kdo miluje, může spravedlivě potrestat.*“³⁹ To tvrdí tento psycholog v další ze svých knih. Trestům a odměnám se ve své praxi hodně věnoval. Jeho názor v knize *Po dobrém nebo po zlém, aneb o výchovných odměnách a trestech* na trest je takový, že není trestem pro dítě to, co si vymyslí rodiče, ale to, co dítě samo jako trest chápe a přijímá a to samé platí též o odměnách. Chápe tedy metody trestů a odměn za přijatelné a akceptovatelné, za určitých podmínek, je potřeba vše důkladně zvážit. Dítě se tak podle něj touto metodou odnaučí dělat věci špatné, pokud bude za určitou věc „potrestáno“, příště ji neudělá. Také uznává jako významnou metodu preventivní odměny, což v podstatě znamená chválit dítě za vše, co se mu povede, za každou maličkost, každou drobnost. Pro něj je tento pocit pochvaly velmi příjemný, posiluje

³⁶ HARALD, L. a kol., *Vychovávání a vzdělávání s Marií Montessoriovou*, 2008, str. 38 - 39

³⁷ Anotace. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online], strana naposledy edit. 2011 – 12- 29 [cit. 2012-03-23]. Česká verze. Dostupný z [WWW.cs.wikipedia.org/wiki/ Zdeněk Matějček](http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Zdeněk_Matějček)

³⁸ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, Portál 1996, str. 104

³⁹ MATĚJČEK, Z., *Po dobrém, nebo po zlém aneb o výchovných metodách a trestech*, Portál 2007, str. 6

jeho sebevědomí, podle Matějčka tím můžeme úplně odstranit tresty, protože pokud budeme dítě chválit za vše, co udělalo jen o trochu líp, bude se snažit dělat vše čím dál lépe a potom metoda trestu již nebude potřeba.⁴⁰

3.1.4 Dítě v osobnostním pojetí podle Zdeňka Heluse

Pohled na dítě jako osobnost musí být nutně pohledem vývojovým, orientovaným na vznikání toho, čím je osobnost definována. Hledět na dítě jako na osobnost znamená zabývat se spíše než hotovými projevy jednotlivých kvalit osobnostního desatera tím, jak tyto kvality vznikají, vyvíjí se. Dítě je osobností v dynamice jejího konstituování, vznikání.⁴¹

Autor zde také mluví o tzv. „otevřeném prožívání“, tato dispozice má pro dítě zásadní a prioritní význam a úkolem rané péče – tedy výchovy, je toto otevřené prožívání navozovat, posilovat a využívat. Je třeba dbát patera prožitků:

- Prožitky dobra – převládá význam dobrého skutku.
- Prožitky krásy – vždy najít něco, nad čím s vděčností žasneme.
- Prožitky pravdy – pravda vítězí nad lží a klamem.
- Prožitky řádu – vše má svůj domov a nesmí se poškodit.
- Prožitky setkávání člověka s člověkem – podpora lásky, vzájemnosti, v níž se daří dobru.⁴²

Zdeněk Helus také používá pojmu „osobnostního desatera“, jeho akceptováním dbáme, aby nám bylo dítě partnerem. A sice v tom smyslu slova, že pozorně a citlivě vnímáme, čím se vyznačuje a oč usiluje, že mu umožňujeme, aby svými iniciativami, otázkami, názory a zkušenostmi vstupovalo do výchovného dění. Jako vychovatelé využíváme jeho projevy tak, aby náš výchovný a vzdělávací záměr byl vůči dítěti adresný, stával se i jeho záměrem a nabýval tak své výsledné podoby.⁴³

⁴⁰ MATĚJČEK, Z., *Po dobrém, nebo po zlém aneb o výchovných metodách a trestech*, Portál 2007, str. 7

⁴¹ HELUS, Z., *Dítě v osobnostním pojetí*, Portál 2009, str. 107

⁴² HELUS, Z., *Dítě v osobnostním pojetí*, Portál 2006, str. 109

⁴³ Tamtéž, str. 126

Podle tohoto bezesporu významného současného pedagoga a psychologa je konkretizací pedagogických ctností především pedagogická láska, pedagogická moudrost, pedagogická odvaha a pedagogická důvěryhodnost.⁴⁴

3.1.5 Výchovné styly a hranice podle Václava Mertina a Ilony Gillernové

Přístup k dětem je, v pojetí těchto dvou současných psychologů zabývajících se dětskou psychologií, charakterizován velmi malou mírou vedení a řízení.⁴⁵ Menší direktivita tedy znamená více druhému naslouchat, méně poučovat a radit, sám méně mluvit a zajistit druhému dostatek prostoru k vlastnímu rozhodování, více samostatnosti.

Nedirektivní výchova neznámá tzv. volnou výchovu, kdy je dítěti vše dovoleno a vyrůstá z něj tvor, který neumí respektovat druhé, nedirektivní přístup naopak velmi zdůrazňuje zodpovědnost za vlastní chování a dociluje jí velmi pečlivými hranicemi.⁴⁶ Nedirektivní styl nepopírá nutnost zákazů a omezení, jen se liší v tom, **jak** jsou kladeny. Dle Mertina existuje pět základních hranic, které jsou podmínkou ohleduplných mezilidských vztahů.

3.1.6 Respektovat a být respektován P. Kopřivy, J. Nováčkové, D. Nevolové, T. Kopřivové

Tato myšlenka, která je základním mottem stejnojmenné knihy⁴⁷, je základním postojem, který by měl každý pedagog i rodič brát v úvahu. Kniha je novým a velkým návodem pro všechny rodiče, pedagogy, vychovatele a vůbec všechny, kteří se ve svém životě setkávají s dětmi. Tento přístup je velmi radikálním návodem, jak postupovat efektivně při výchově dětí. Každý, kdo pracuje s dětmi, by tuto knihu měl nejen číst, ale také se začít velmi intenzivně zabývat jejími myšlenkami a snažit se si je osvojit. Velký důraz je kladen na empatii, respektující způsob komunikace a také na přístup k dítěti jako k rovnocennému partnerovi.

⁴⁴ HELUS, Z., *Dítě v osobnostním pojetí*, Portál 2006, str. 269

⁴⁵ MERTIN, V. a spol., *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, Portál, 2003, str. 65

⁴⁶ Tamtéž, str. 66

⁴⁷ KOPŘIVA a kol., *Respektovat a být respektován*, Spirála, 2008

Zásady efektivní komunikace a výchovy podle autorů jsou:

- aktivní naslouchání
- pojmenování toho, co druhý prožívá
- sdělování toho, co cítíme, tvary zájmena já
- nemáme moc změnit druhého, jediné sami sebe
- nepoužíváme tresty, pouze přirozené důsledky, trestem se poškozuje osobnost
- děti se mají učit dělat věci proto, aby pochopily, že jsou správné
- strategie při výchově je neřešit věci okamžitě, odložení řešení, pro zklidnění emocí
- všechny děti musí cítit pocit bezpečí
- smysluplnost z hlediska dětí, vytvoření společných pravidel
- okamžitá zpětná vazba, vyvarování se „nálepkování“
- hovořit o svých pocitech, o tom, co se nám líbí a co nám ubližuje
- omluvit se druhým, pokud uděláme chybu

Autoři rovněž zmiňují tři základní typy výchovy. Autoritativní model, anarchie a demokratický model. Lidé dost často hledají demokracii někde na půli cesty mezi autoritativním stylem a anarchií. Nenapadne je, že je to něco jiného, „třetí cesta“.⁴⁸ **Anarchie je mylně označována za demokracii. Podstatou demokracie je společné vytváření norem a pravidel soužití, která by byla přijatelná pro všechny.** Demokracie je velmi pracná záležitost. A také je důležité si osvojit, jak se navzájem neosočujícím způsobem naučit upozorňovat na jejich nedodržení.

Základním rysem demokratické výchovy je spoluúčast dětí na věcech, které se jich týkají. Není zodpovědnosti bez spoluúčasti na rozhodování.

3.1.7 Současné pojetí výchovy a komunikace s dětmi podle Evy Svobodové

Pojetí vzdělávání a výchovy podle E. Svobodové je založeno na respektu, přijímání a lásce k ostatním. Člověk, který je ostatními respektován, přijímán a milován, nemá obvykle v životě problém přijímat, respektovat a milovat ostatní lidi.⁴⁹

⁴⁸ KOPŘIVA a kol., *Respektovat a být respektován*, Spirála, 2008, str. 258

⁴⁹ SVOBODOVÁ, E. Materiály pro kurz, PF JCU 2011

Základní dovedností učitelek ve výchově předškolních dětí by měla být snaha o podporu prosociálního chování, jednou z podmínek prosociálního chování je přispět k naplňování potřeb dítěte tak, aby se mohlo cítit přijímané, uznávané a úspěšné.

I podle Svobodové je kladen důraz na efektivní komunikaci, empatickou reakci, společné řešení problémů. „*Komunikace s dítětem by nikdy neměla být souboj o to, kdo koho bude poslouchat, ale společná cesta plná objevů a překvapení.*“⁵⁰

3.1.8 „Najděte si svého marťana“ – pohled na výchovu dítěte podle Marka Hermana

Marek Herman je uznávaným psychologem, několik let působil také jako učitel, má bohaté zkušenosti s výchovou dětí a mládeže, v současné době pořádá různé kurzy a semináře a jeho pohled na výchovu dětí je velmi lidský a zajímavý.

Dítě se rozhodně podle Hermana nerodí jako čistý, nepopsaný list.⁵¹

„*Zkuste se zaposlouchat do svých každodenních vět. Zamyslete se nad tím, co svým dětem říkáte a co ony vlastně mohou slyšet. O čem se je to snažíte tak vytrvale přesvědčit?*“⁵²

Ke svému životu a k životu s dětmi nutně potřebujeme pravidla. Pravidla se musí stanovit, na pravidlech se musíme společně domluvit a taktéž je musí všichni dodržovat. Dva největší komunikační jedy, kterým je potřeba se vyhnout, je vyčítání a hodnocení. ***Jednejme s druhými tak, jak bychom si přáli, aby za stejné situace jednali druzí s námi.*** Jednoduché a zlaté pravidlo. Na každém dítěti je potřeba vidět něco dobrého. Pokud stanovíme pravidla, musíme především my sami jako první je dodržovat.⁵³ Přísná výchova, založená na trestech, vede k problémům. Důležité ve výchově dětí je taktéž umění naslouchat.

⁵⁰ SVOBODOVÁ, E. Materiály pro kurz, PF JCU 2011

⁵¹ HERMAN, M., *Najděte si svého marťana*, Hanex, 2008, str. 98

⁵² Tamtéž, str. 122

⁵³ HERMAN, M., *Najděte si svého marťana*, Hanex, 2008, str. 204

3.1.9 Stephen R. Covey a jeho pohled na výchovu

Stephen R. Covey je expert na rodinnou výchovu a vedení lidí. Charakterizuje 7 návyků, které je třeba si osvojit, abychom jednali co nejefektivněji. Vrací se k etice a k pojmu „charakteru“.⁵⁴ Sám uznávaný odborník na vedení lidí má 9 vlastních dětí, tedy velmi bohaté zkušenosti s výchovou.

Jednou z jeho základních myšlenek je začít sám u sebe a potom může působit na ostatní a předávat jim svoje postoje a hodnoty. Ve své knize říká: „*Bud'te vzorem, nikoli kritikem. Pracujte na sobě – ne tom, jací jste.*“⁵⁵

Zajímavá myšlenka jeho teorie je, že bychom měli začínat každý svůj den s myšlenkou na konec a přistupovat k životním rolím s jasnou představou.

Covey není zastáncem autoritativní výchovy, odsuzuje ji jako naprosto nevyhovující a demagogickou. Děti se nesrovnávají, vždy musíme být dostatečně chápaví a laskaví. Ve výchově je důležitá dohoda mezi dětmi a dospělými, dohoda, s níž souhlasí obě strany. ***Základním principem a předpokladem efektivní komunikace je snaha pochopit, teprve potom být pochopen.***⁵⁶

Principy výchovy a komunikace mezi lidmi jsou jasné. Nejprve začít sám u sebe, než budeme posuzovat a hodnotit druhé. Pokud se nenaučíme empaticky naslouchat, dokud nebudeme mít dostatečně rozvinutý charakter, nedokážeme vstoupit do nitra druhého člověka, a to ani dítěte. Jestliže Vás v životě rodiče ponižovali, neznamená to, že musíte jednat stejně se svými dětmi.

S. R. Covey v závěru své úžasné knihy říká myšlenku: „*Věřím, že existují oblasti lidské přirozenosti, na něž zákony nebo výchova a vzdělání nepůsobí.*“⁵⁷

⁵⁴ COVEY S.R., 7 návyků skutečně efektivních lidí, Management Press, 2009, str.87

⁵⁵ COVEY, S. R., 7 návyků skutečně efektivních lidí, Management Press, 2009, str.143

⁵⁶ Tamtéž, str. 230

⁵⁷ COVEY, S. R., 7 návyků skutečně efektivních lidí, Management Press, 2009, str. 204

3.2 Výchovný styl z pohledu filozofického

3.2.1 Výchova podle Rudolfa Steinera (1861 – 1925)

Výchozím studijním polem zakladatele antroposofie byla filozofie, různé duchovní proudy, ale též přírodní věda. Steinerův pohled na člověka vychází z ideje trojčlennosti promítnuté do souhry těla, duše a ducha. Jeden ze svých velkých úkolů, dokonce jako své poslání Steiner spatřoval ve vzdělání a výchově. Věnoval se mu po celý svůj život. Charakteristických znaků Steinerovy pedagogiky je několik: výchova tří skupin smyslů, kterých je celkem dvanáct, výchova podle letory, temperamentu dětí, důraz na střední článek dítěte, na jeho rytmický systém a především vazba didaktiky i procesu výchovy na odlišná stadia dětského vývoje probíhajícího v sedmiletích. Proto jsou i v současné době požadavky na učitele waldorfských škol, které Steiner založil, opravdu velké. K elementárním podmínkám, aby mohl učitel těmto požadavkům dostát, jsou pravidelná duševní cvičení a vytrvalá sebevýchova. Rozhodujícím faktorem stále více se rozvíjejících waldorfských škol je dobré sociální klima a především tvořivá spolupráce rodičů a učitelů s žáky, bez toho by se škola nemohla úspěšně rozvíjet.⁵⁸

Rudolf Steiner svým pohledem na dítě a na jeho sedmiletí, patří mezi významné pedagogy a myslitele, zabývající se celý svůj život výchovou a vzděláním, přičemž klade důraz na jednotlivé letory, temperament a jedinečnost každého jedince. Jeho výchova spočívá taktéž ve výchově klidné, bez trestů a dítě je přijímáno jako jedinečná, nenahraditelná bytost. Někdy se polemizuje o tom, zda byl R. Steiner mystikem či nikoliv, jeho pohled na člověka byl z velké části založen na vnímání duše a ducha.

3.2.2 Don Miguel Ruiz a jeho „Čtyři dohody“ ve výchově dětí

Čtyři dohody podle D. M. Ruize⁵⁹ se věnují staré moudrosti a filozofii toltécků. Jsou to obyvatelé jižního Mexika a hovoří se o nich jako o „ženách a mužích poznání“. Jejich filozofie je duchovní nauka, ne náboženství. Nejpřesněji – způsob života vyznačující se snadnou dostupností štěstí a lásky.

⁵⁸ Zdroj: článek na internetu: KUBÍČKOVÁ, M., *Nahlédnutí do odkazu Rudolfa Steinera*, www.szs.enc./clanky/Nahlednuti

⁵⁹ RUIZ, D. M., *Čtyři dohody*, Pragma, 2001

Pro člověka je vrozená schopnost učit se snít. Děti mají podle Ruize velkou potřebu upoutat na sebe pozornost dospělých. Věří všemu, co jim řeknou dospělí a výsledkem je, že se tomu se souhlasem podrobí. Výchově v současném pojetí říká Ruiz „ochočování“. Děti jsou ochočovány jako zvířata, pomocí trestů a odměn.⁶⁰ Trestání a odměňování jsme za dodržení nebo porušení pravidel a to mnohokrát denně. Brzy se dítě začne bát. Ze strachu začne předstírat, že je někým jiným, tím, koho v něm chtějí dospělí vidět. Nakonec se staneme všichni někým, kým nejsme. Po určitém čase jsme tak vycvičení, že již nepotřebujeme nikoho, kdo by nás musel dále napomínat. Sami se trestáme a odměňujeme.

Věříme těm názorům, které nám předkládají naši rodiče. Uvěříme, že nejsme dobří, pokud nám to rodiče říkají. Po zbytek života jsme zakleti kouzlem, které naši rodiče či vychovatelé, učitelé, vyřkli. Rodiče mohou velmi negativně změnit smýšlení u svých dětí na dlouhou dobu, pokud vyřknou něco, čemu dítě automaticky uvěří, byť by to nebyla pravda. Lidé, kteří své děti milují, na nich nevědomky aplikují černou magii. Každé malé dítě je do určitého věku svobodné a šťastné. Zkoumá svět, nemá strach ze hry. Žije jen přítomným okamžikem, nebojí se vyjádřit, co cítí, nebojí se milovat. Normálním lidským sklonem je těšit se ze života, hrát si, zkoumat svět, být šťastný. Toto je postupným „ochočováním“ potlačeno a vytrácí se. A to je podle této toltécké moudrosti největší chybou a neštěstím. Podle Ruize je třeba, abychom si nebrali vzor k výchově našich dětí v našich rodičích, protože ti nevěděli, jak je to správně, neměli možnost dosáhnout toho poznání, jako máme my. Je tedy třeba velké lásky a to především k našim dětem. Dopřejme jim býtí takovými, jakými skutečně jsou.

3.3 Výchovný styl a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání⁶¹ (RVP PV) vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. RVP PV stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat

⁶⁰ RUIZ, D. M., Čtyři dohody, Pragma, 2001 str. 19

⁶¹ Výzkumný ústav pedagogický, *RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ*, 2004

základní vzdělávání, a jako takový představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování. RVP PV je otevřený pro školu, učitele i pro děti.

Rámcové cíle, které by měli pedagogové při své práci sledovat, jsou:

- Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí

Předškolní vzdělávání se *maximálně* přizpůsobuje vývojových, kognitivním, fyziologickým, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny a dbá, aby tato vývojová specifika byla při vzdělávání dětí v plné míře respektována. Předškolní vzdělávání by mělo nabízet vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, v němž se dítě může cítit *jistě, bezpečně, radostně a spokojeně*, a které mu zajišťuje možnost *projevovat se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem*. Ve vzdělávání je třeba využívat přirozeného toku dětských myšlenek a spontánních nápadů a poskytovat dítěti dostatek prostoru pro spontánní aktivity a jeho vlastní plány. Pedagog má být průvodcem dítěte na jeho cestě za poznáním, probouzet v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat, úkolem by mělo být iniciovat různé činnosti, připravovat prostředí a nabízet dítěti příležitosti, jak poznávat, přemýšlet, chápat a porozumět sobě i všemu kolem sebe stále účinnějším způsobem.

4. Společné znaky výchovy od historie až po současnost

4.1 Společné znaky z pohledu historického

V této teoretické části jsem si dala za cíl zmapovat a popsat cestu k demokratickému výchovnému stylu od dob, kdy se lidé teprve začali výchovou zabývat až po současnost, kdy se tímto problémem a tématem zabývá spousta vzdělaných lidí. Bylo by velmi těžké najít klíč k jejich výběru, a proto jsem zvolila ty, kteří mne osobně oslovili a ovlivnili. V jejich výchovném působení na dítě sice převažuje autoritativní postoj, ale z jejich díla vyplývá úcta a respekt k dítěti.

Z tohoto mapování vyplývá, že již v historii a to od nejranějších dob, kdy se lidstvo vůbec problémem výchovy dětí začalo vážněji zabývat, je tato oblast působení dospělého na potomstvo pojímána s velkou vážností a zodpovědností. Již v dobách historických je v jejich pohledu dítě bráno jako vzácný dar a je k němu tedy nutné přistupovat s velkou rozvahou a opatrností. Dítě je dokonce bráno jako slunce, kolem kterého se točí vše ostatní (J.Dewey). Naši předchůdci si též uvědomovali, jak důležitá je práce vychovatelů, rodičů a učitelů. Věděli, že výchova nemůže být dobrá, nebudou-li tyto lidé kvalitní. Velký význam výchově jako důležité součásti života lidí dal nepochybně světově uznávaný teolog, filozof a pedagog **Jan Amos Komenský**. Jako Češi na něj můžeme být právem hrdi, neboť díky němu se náš národ významně vepsal do podvědomí celého světa, dodnes se mu právem říká „**Učitel národů**“.

Společnými znaky v pohledu na dítě a jeho výchovu z hlediska historického tedy jsou zejména tyto:

- Z výchovy musí být odstraněno jakékoli násilí
- Cílem výchovy je výchova dobrého člověka
- Výchova musí mít určitou kázeň a řád
- S výchovou je potřeba začít v co nejužším věku
- Výchova dětí musí vycházet s jejich přirozeností a musí být radostná
- Učitel sám musí být vzdělaným a moudrým, aby mohl moudrost a vzdělání předávat svým žákům
- Dítě musí dostávat dobrý příklad, učí se napodobováním
- Důležitá je důslednost a kázeň, ale také svoboda

4.2 Výchova z pohledu současnosti a její společné znaky

V kapitole, která se týká výchovy v současnosti, jsem zvolila rovněž ty, se kterými jsem se doposud setkala a určitým způsobem mě oslovili. Měla jsem možnost během doby asi 5 let se seznámit prostřednictvím literatury a přednášek s řadou významných osobností, kteří se zabývali jak životní filozofií, tak výchovou a vzděláním dětí. Vybrala jsem 10 z nich, o jejichž myšlenky bych se chtěla podělit dále. Všichni zde uvádění autoři z hlediska pedagogického a psychologického přístupu mají určité společné znaky, které bych zde chtěla uvést. Pohled filozofický je pohled na člověka

jako takového, na lidskou bytost, která má kromě fyzické části také část duševní a duchovní. Což jej zároveň pochopitelně také významně ovlivňuje.

Společné znaky, vyskytující se u všech uvedených osobností

- Přátelskost, pozitivní myšlení a přístup
- Empatie, schopnost cítit s druhými
- Snaha změnit sám sebe, ne druhé, osobní rozvoj
- Vzájemná úcta a respekt, neuplatňování pozice moci
- Efektivní komunikace
- Omezení trestů a příkazů, metoda přirozeného důsledku
- Převaha dobra, lásky a pozitivního příkladu
- Smysluplná pravidla, společně vytvořená a respektovaná všemi bez rozdílu, i dospělými
- Zákazy a omezení jsou kladeny na základě pochopení jejich smyslu a potřeby
- Vzájemná důvěra, důvěra v dítě a v jeho schopnosti
- Spoluúčast dětí na věcech, které se jich týkají
- LÁSKA

S demokratickým výchovným stylem a jeho základními znaky rovněž významně souvisí kutikulární dokument – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání,⁶² vydaný v roce 2004 s platností do současnosti. Tento RVP PV je jakýmsi metodickým vodítkem pro pedagogy, kteří se jím musí řídit. I v tomto dokumentu najdeme hlavní myšlenky demokratické výchovy, hovoří se zde o individuálním přístupu, dítě se má cítit bezpečně a pedagog mu má pomáhat na cestě za poznáním. Co je to tedy jiného, než láska, empatie, úcta a respekt? Tento dokument úzce souvisí s pojmem „demokratický výchovný styl.“ Znamená to tedy, že všichni pedagogové jsou zavázáni se tímto dokumentem řídit, pomineme-li, že ve výchově dětí hraje velkou a významnou roli lidskost a „zdravý selský rozum“.

⁶² *RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM pro předškolní vzdělávání*, Výzkumný ústav pedagogický, 2004

5. Závěr

Za základní motto pro všechny rodiče, vychovatele a učitele tedy považuji: „*Nedělej druhým to, co nechceš, aby dělali oni Tobě*“. Pokud se tímto budeme při práci s dětmi řídit, nemůže se stát, že se dítě bude cítit smutné a nepochopené. Ze shrnutí všech pohledů na výchovu dítěte, ať už z minulosti, tak ze současnosti vyplývá, že výchova dětí vždycky byla a je doposud velmi významnou součástí lidského života. Stále se nad ní zamýšlíme jako nad něčím důležitým. Stejně jako má pro nás a pro naše společné soužití v naší zemi velký význam slovo DEMOKRACIE, přestože mnozí lidé na ni mají různé názory, taktéž má pro výchovu našich dětí velký význam *demokratická výchova*. Protože jediné cesta osobního rozvoje a cesta lásky, vzájemného respektu a úcty k druhým je možností, jak přežít ve světě bez zbytečného násilí, zabíjení, válek a zla mezi lidmi. A pokud v této myšlence naše děti budeme podporovat, můžeme doufat v to, že se svět stane lepším a ubude zla, nenávisti a vzájemné nesnášenlivosti.

Toto je do budoucna mým osobním přáním a já jsem si slíbila, že se budu snažit sama za sebe o to, abych přispěla alespoň málem k tomu, aby z dětí, které mám možnost při jejich výchově alespoň krátkou dobu ovlivnit, vyrostli šťastní lidé s velkou sebeúctou, protože jen tak může být naplněna podstata *demokracie*. Přeji si prožít svůj život tak, abych nikdy svého chování a jednání nelitovala.

B Praktická část

6. Popis praktické části

V úvodu praktické části jsem se rozhodla do práce zařadit sebereflexi méj osobní cesty k demokratickému výchovnému stylu, jelikož bych chtěla ukázat, co mě vedlo k výběru tématu této práce a co všechno mě doposavad ovlivnilo na cestě k demokratickému stylu výchovy.

V další části jsem se zaměřila na hlavně na pedagogy současných mateřských škol a pokusila se zjistit, jaký výchovný styl je v současných mateřských školách nejvíce uplatňován, respektive jaké povědomí mají učitelky o demokratickém výchovném stylu. Zda je užíván v praxi a zda jej dokáží určit. Totéž jsem zjišťovala i u rodičů předškolních dětí.

6.1 Sebereflexe

Moje osobní cesta k demokratickému výchovnému stylu

Úvodem bych se měla krátce představit. Je mi 36 let a jako učitelka státní mateřské školy pracuji 5 let.

Sama vzpomínám na svoje dětství a předškolní věk jen útržkovitě. Co se mi však zapsalo do paměti z tohoto období, jsou paní učitelky z mateřské školy. Mateřskou školu jsem neměla ráda a nechtěla jsem ji vůbec navštěvovat. Když jsem se zpětně zamýšlela nad tím, proč tomu tak bylo, uvědomila jsem si, že to bylo právě díky těmto učitelkám. Dodnes si je dokážu jasně vybavit, mám je před očima. Jak jsem tam nechtěla! Maminka mě vždycky slibovala, že přijde brzy a pravdou je, že pokud to šlo, tak mě do školky nevodila, ale bohužel chodila i s otcem do zaměstnání, takže se návštěvě nešlo úplně vyhnout. Vzpomínám na to, jak ráda jsem bývala nemocná a obětovala jsem ležení v posteli za to, že nemusím do školky. Proč jsem měla tak negativní přístup k mateřské škole? Jako velký zážitek, kdy mě rodiče opravdu do školky nedostali, byly besídky. Nebyla jsem typ dítěte, které se rádo předvádí před ostatními, nechtěla jsem se účastnit divadel a sama říkat básničku. Paní učitelky měly ten názor, že všichni musí, jak by to přece vypadalo a tak jsem musela i já. Dostala jsem na hlavu čepici s ušima a měla představovat jakési zvíře – myslím veverku. Na besídku jsem nedorazila. Také spát jsem nemohla, neusnula jsem v cizím prostředí, které pro mě nebylo přátelské. Paní učitelka často křičela, dávala nám peřinky na hlavu a nesměli jsme jít čůrat. Když se spí, tak se nikam nechodí. A tak bych mohla pokračovat dále. Myslím, že z tohoto mála vyplývá, jaký styl výchovy asi tehdy paní učitelky používaly. Moji rodiče zastávali výchovu spíše laskavě autoritativní, byli hodní, ale co řekli, to jsem musela vykonat. Nepamatuji si, že by se mnou příliš diskutovali o věcech, prostě to tak bude a hotovo.

Na škole základní jsem nikdy žádné větší problémy neměla, protože jsem vykonávala vždycky to, co se po mě chtělo. Byla jsem spíše nenápadná a extrovertní, s učiteli jsem vycházela dobře. Pamatuji si, že ale spolužáci, kteří byli trochu více nepřizpůsobiví, se neustále potýkali s učiteli a stále dostávali různé tresty a poznámky. Jeden negativní zážitek, na který dodnes vzpomínám, ale mám zapsán v paměti. Bylo to asi v sedmé třídě, kdy jsem společně s dalšími dětmi navštěvovala náboženství, které tehdy probíhalo ve škole. Jednou jsme od našeho kněze dostali za odměnu růženec.

Měla jsem z něj obrovskou radost a nepřípadalo mi, že je na tom cokoli špatného, tedy jsem si jej slavnostně zavěsila na krk a šla na oběd do školní jídelny. Poté jsem byla zastavena jednou z učitelek, vyučujících na škole a růženec mi byl okamžitě zabaven jako něco, co je zakázané a nepatří do školy. Prostě mi jej bez diskuze vzala. Toto jsem cítila jako obrovskou křivdu a celou cestu domů jsem proplakala. Pamatuji si, že po této události šla moje maminka do školy a vyžadovala tehdy, aby mi dárek byl okamžitě vrácen. Řekla tehdy soudružce učitelce, že se jí toto gesto zdálo být velmi zbytečné a jak mi ublížila. Ale to asi patřilo k tehdejší době. Nyní paní učitelku, která je již v důchodovém věku, vidívám kráčet v neděli do kostela. Doba ji tehdy přiměla chovat se podle toho, jak chce režim a ne podle svého svědomí. A takových lidí se tehdy našlo zřejmě hodně.

Další školou – tedy střední, byla škola technická, průmyslová. Tuto školu mi vybrala maminka se slovy, že pro můj budoucí život jediná vhodná. Holka přece nemůže studovat vysokou školu, protože má mít děti a rodinu a studium je přece pro kluky. To, že jsem byla zaměřena spíše humanitně a škola byla technická, si rodiče zřejmě neuvědomili. Vzpomínám na tuto školu ale v dobrém, zůstala mi z ní velmi vzácná přátelství, která trvají doposud. Život mě později dovedl na cestu, kterou jsem toužila jít, jen to trvalo ještě nějakou dobu. Toužila jsem vystudovat vysokou školu, leč život mě vedl jinou cestou a tak si svoje přání a touhu plním až nyní.

Dnes mám dva syny, které jsem měla ve velmi mladém věku. Prvnímu je 17 a druhému 11 let. Tedy když jsem se stala poprvé matkou, bylo mi pouhých 19 let. O výchově dětí jsem nevěděla vůbec nic, natož pak o nějakých výchovných stylech. Ale děti jsem měla ráda a již v té době jsem se rozhodla, že se budu snažit přes všechny problémy a nesnáze vychovat dítě podle nejlepšího vědomí a svědomí a začala jsem se o výchovu více zajímat. Nebylo úplně snadné sehnat mnoho dobrých knih o výchově dětí, přece jen období krátce po „sametové revoluci“ nebylo ještě při narození syna tak dlouhé, aby se vyskytovaly v hojném množství kvalitní knihy, zabývající se výchovou. Mateřská škola byla v této době ještě chápána jako instituce, kde dítě musí poslouchat autoritu paní učitelky a ony samy, dle mého názoru, neměly taktéž dostatek informací o reformě školství a změně přístupu k dítěti. Poté jsem se dostala ke knihám prof. Zdeňka Matějčka a věděla jsem, že tento moudrý pán se výchovou dítěte zabývá opravdu z pohledu zaměření na dítě samotné. Já sama jsem začala sledovat, jaké spousty chyb se

sama osobně ve výchově dopouštím. Snažila jsem se tedy sledovat všechny časopisy, které byly určeny rodičům dětí, kteří se o výchovu chtějí zajímat intenzivněji, a řekla jsem si, že výchova našich rodičů byla sice určitě láskyplná, leč v mnohém bylo dítě bráno jako někdo, kdo je povinen „poslouchat a vykonávat“ jejich příkazy. Protože přece dospělý nejlépe ví, co je pro dítě dobré.

V mateřské škole jsem v této době nepracovala. Když se po 6 letech narodil můj druhý syn, již jsem měla s výchovou více zkušeností a měla něco přečteno, stále jsem ale ještě nevěděla, jak na to a co ano a co už ne. V tomto momentě musím dodat, že jsem se snažila vychovávat děti intuitivně tak, jak jsem cítila, že to je správné. Moje okolí poukazovalo na přílišnou benevolenci, přece nejde, abych dětem nedávala příkazy a ono nedělalo to, co mu řeknu a já jsem s ním „diskutovala“ a snažila se spíše vysvětlovat a ne nařizovat, co má dělat. Mnohdy jsem selhala a nebyla jsem důsledná, dělala jsem spoustu chyb a zpětně si to velmi zřetelně uvědomuji. Ale věděla jsem, že své kluky miluji a chci jim dát všechno. Pak se mi dostalo příležitosti, uplatnit své výchovné zkušenosti také v zaměstnání, tedy spíše bych to dnes nazvala povoláním, či snad posláním? Kamarádka, se kterou jsem se seznámila po stěhování do našeho nového vlastního bytu, otvírala v naší městské části na okraji Prahy svoje zařízení pro děti, určené k umístění dětí, které se nedostaly do školek státních, nebo rodiče, kteří vyžadují menší kolektiv, případně chtějí začít se zvykáním dítěte na kolektiv. Jelikož sama neměla příliš zkušenosti s výchovou dětí a o daném oboru také příliš nevěděla, nabídla mi, abych do založení soukromého centra také přispěla svými zkušenostmi a začala jej provozovat společně s ní. A tak začala moje cesta k dětem nabírat konečně směr.

Cítila jsem, že mimo osobní zkušenost s výchovou dětí musím začít čerpat inspiraci, rady, nápady a zkušenosti od lidí, jež se výchovou dětí zabývají a věnují se právě tomuto krásnému období předškolního věku. Přihlásila jsem se tedy do kurzu pedagogiky Marie Montessori, který probíhal několik víkendů, a já jsem měla tu krásnou možnost setkat se se zkušenými lidmi, kterým není výchova dětí cizí a chtějí v tomto oboru dále „růst“. Přednášky vedla paní Eva ze Slovenska, která mi dala pochopit, co je při výchově dětí podstatné, nejen že jsem se přiblížila k filozofii Marie Montessori, ale také jsem pochopila, že jdu správnou cestou, když se snažím k dětem přistupovat s láskou, ale s jasnými zásadami. Tento kurz ve mně dodnes mnoho

zanechal a často vzpomínám na slova paní Evy, která byla láskyplná a smysluplná. Na kurzu jsem se setkala s mnoha zajímavými lidmi, kteří mě zároveň přivedli ke knize P. Kopřivy a kol. „*Respektovat a být respektován*“. Tuto jsem přečetla a ihned jsem věděla, že ji musí číst všichni, kdo se snaží ať o výchovu dětí vlastních, nebo o výchovu dětí ve školkách. Zanechala ve mně jasnou stopu toho, jak bych to chtěla dělat, četla jsem ji několikrát a znovu jsem nalézala obrovskou pravdu, kterou v sobě má. Samozřejmě jsem se snažila podle knihy také jednat s dětmi a používat efektivní komunikaci a jindy nešlo, zažila jsem mnohokrát pocit, že to nezvládnou, nedokážu, že to prostě nefunguje. Pochopila jsem, že naučit se tomuto způsobu komunikace se nedá, dá se s ním pouze ztotožnit a vložit tento způsob do svého vlastního podvědomí, aby nad ním člověk nemusel přemýšlet, ale tento způsob byl pro něj přirozeným a vlastním. Také jsem se osobně zúčastnila kurzů manželů Kopřivových, které dodnes pořádají po celé naší republice, a tam se mi jejich způsob ještě více zhmotnil a realizoval, jelikož jsou oba výborní lidé a úžasní učitelé. Prostě jim to celé věřím a snažím se o to, abych ukázala ostatním, že tímto způsobem lze s dětmi opravdu dosáhnout nejefektivnějších výsledků a lze postavit celou komunikaci na této filozofii.

Od doby, kdy jsem se poprvé seznámila s Marií Montessori a knihou manželů Kopřivových, uplynulo několik let. Po třech letech jsem odešla z našeho zařízení, které jsme společně založily a vybudovaly s kamarádkou, do státní mateřské školy, kde pracuji již pátým rokem. Stále se mám co učit a naše škola v Českých Budějovicích mi dala bezesporu řadu úžasných vědomostí, poznatků a hlavně mi dopřála poznat spoustu zkušených pedagogů, kteří toho o výchově a o dětech vědí tolik, že je dokáží jen tiše obdivovat. A toto myslím upřímně. Myslím, že člověk, pokud chce, se zde dokáže mnohému naučit, ale vždycky záleží na každém jedinci, co od toho očekává a co si odnést chce. Já jsem například pochopila, že dobrá učitelka se nepozná podle toho, kolik jí je let a jaké má zkušenosti, ale jaká je její osobnost a jakou má v sobě lásku a upřímnou snahu porozumět dětskému světu.

Poznala jsem, že cesta k pochopení dítěte a jeho duše vede přes změnu především vlastního myšlení. Jedině člověk, který zná podstatu vlastního já může pochopit druhé. K tomuto poznání jsem dospěla především díky setkání se s dalšími velkými osobnostmi. Pochopila jsem, že nejdůležitější v životě je milovat druhého tak, jako sám sebe a přijímat lidi takové, jací skutečně jsou. K této myšlence mě přivedli právě autoři

knih, které uvádím v teoretické části této práce. Všichni z nich mě oslovili a zanechali ve mně něco velmi hlubokého, na co se nedá zapomenout.

Ještě zde chci uvést myšlenky, které mají v mém současném životě mimořádný význam a hrají důležitou roli při práci s dětmi a jejich výchově. Jsou to myšlenky Dona Miguela Ruize, které představuje ve své knize „Čtyři dohody“ a při kterých jsem si uvědomila, jak obrovskou má pravdu a jedinečnost, když si člověk tuto pravdu uvědomí, lze s dětmi jednat jako s rovnocennými, neboli bych řekla skoro vzácnými bytostmi. Nejprve se mi dostala do rukou kniha *Čtyři dohody* (D.M. RUIZ, Pragma, 2001). Poté jsem měla možnost navštívit divadelní představení „Čtyři dohody“, ve kterém účinkoval jako jediný protagonista Jaroslav Dušek a jež mě napoprvé uchvátilo natolik svou pravdivostí, že jsem jej shlédla ještě několikrát.

Knih *Čtyři dohody* obsahuje spoustu moudrých myšlenek starého mexického kmene toltéků, které se bytostně dotýkají výchovy dětí. Ukazuje nám, jak člověk ve své neznalosti a nevědomosti jedná s dětmi v rozporu s tím, že děti jsou živé bytosti a především jedinečné osobnosti. Jeho představení je především výklad Čtyřech dohod a politické filozofie, aplikované do dnešní doby. Ráda bych zde uvedla hlavní myšlenky, které mě osobně nejvíce zaujaly a které mi vyvstávají neustále na mysli a vryly se mi hluboko do paměti. Pokusím se některé zásadní nyní uvést, protože mi připadají velmi cenné.

Dítě se noří do hry, propadá hernímu transu a šíří kolem sebe vlny štěstí. My dospělí považujeme ten „trans“ za nebezpečný a proto si vytváříme svoje mantry. „*Každá sranda něco stojí. Skončí to brekem. V nejlepším přestat.*“ Dle Duška jsou tyto mantry zdrojem veškerých neuróz. Jen my rodiče se snažíme tento přirozený stav zastavovat a přepínat.

Děti většinou chtějí pochvalu. Chtějí, aby se zavděčily a radovaly, smály, snaží se vyhovět, jenže potom přijde pokyn od maminky nebo tatínka: „*Okamžitě se uklidni!*“ Tohle je velice náročný pokyn i pro zkušeného jogína. Děti se snaží vyhovět, ale neumí to a proto se začínají vztekat. Ne to dospělí mají připraven nový pokyn: „*Odejdi do svého pokoje a vrať se, až budeš normální!*“ Na základě čeho může dítě usoudit, že už se může vrátit? Mezi další pokyny také patří: „*Už konečně spi!*“ nebo „*Vystřel!*“ „*Roztrhnu tě jako hada!*“ Jak si má dítě představit, jak tatínek asi trhá hady? Anebo velmi častá věta, kterou si neuvědomujeme, co vlastně říkáme: „*Já tě asi zabiju!*“

vrcholem rodičovské magie je záhadný příkaz: „ *Zmiz!*“ a „ *Nechci tě vidět!*“ Mnohdy rodiče zjistí, že se jim vlastně dítě vůbec nehodí do bytu, všechno kvůli němu musejí zamykat, schovávat....dítě prostě chce všechno vyzkoušet, všechno ohmatat, do bytu se přece nehodí nějaký pračlověk!

Rodiče začnou používat určité výchovné prostředky. Mezi ně patří také například ohrádka. Rodiče mají klid a dítěti se přece nemůže nic stát. Hlavně aby se dítěti „ nic nestalo“. Takže se mu všechno musí stát až v dospělosti. Ta ohrádka se nám tak zapíše pod kůži, že najednou v dospělosti zjistíme, že znovu bydlíme v ohrádce, v mentální ohrádce. Jako malí jsme se snažili z ohrádky vylézt ven, jako dospělí se snažíme zase do ní vlézt zpátky a nevlézat. A nenecháme se, i když nás pořád někdo tahá z ohrádky ven. Vytváříme si iluzi, že je nám v ohrádce dobře. Duše miluje život, změnu. Někdy se nám z ticha ozve tichý hlas, který nám říká, abychom z té ohrádky utekli. Děti jsou zvyklé, že je musí nutně někdo hlídat. Dokonce někdy mají „ paní na hlídání.“ Další z pokynů, který našim dětem s oblibou dáváme je: „ *Sedni si a hezky si hraj!*“. Co je to, hezky? Jak dítě ví, co je to hezky? Dítě se začne učit schovávat před dospělými svoji část a nedává ji najevo. Svoji divokou část přestane dávat najevo. Opět se objeví v období, kterému se říká „ puberta“.

Děti se odevzdávají nesmyslům, jelikož jsme my všichni uvěřili, že učitel je chytřejší než žák. Je to proti celému Vesmíru. Žák je přece chytřejší než učitel, ale ten dospělý, který má velké ego tak to nechce a nedokáže pochopit. Vštěpujeme dětem proto nesmysly. Pokud půjdeme někdy do první třídy základní školy a zeptáme se dětí: „ Děti, kdo tady umí malovat a zpívat?“ přihlásí se všechny děti. Půjdeme –li do páté třídy, přihlásí se tak dva. Všechny děti se to odnaučily. Je to přece nápadné, kam celý proces vede. Dětská přirozenost je potlačena, všechny děti rády zpívají a malují a my je to postupně odnaučujeme. Toto je smutné. Místo podpory – úpadek schopností. Děti si nevěří, nechtějí to dělat, neboť je jim stále předkládáno, že nezpívají a nemalují hezky, i kdyby zpívaly a malovaly s láskou. Není přece důležité, jaký je výsledek, ale jaký z toho má dítě pocit? Toltécký učitel vždycky učí děti tak, aby na všechno přišly samy. Nesporným kladem této metody výchovy je to, že si toto děti potom snáze pamatují po celý život.

My jsme byli vychováni metodou strachu, ne lásky. Jsou to silná slova. Rodiče z výchovných důvodů, aby si dítě lépe uvědomilo chybu, tak mu neposkytnou lásku.

Aby si ji muselo zasloužit. Způsobujeme mu, jako jeho bohové, zmatky v jeho životě. Dítě bohy miluje. Znamenají pro něj, jako rodiče, všechno. A my jej učíme, že si lásku musí zasloužit a že ji získá tehdy, když bude předstírat, že je někdo jiný. Tímto mu zakládáme na většinu problémů. Člověk, který musí předstírat, že je někdo jiný, aby ho někdo měl rád, nemůže mít rád sebe. A tak nemůže milovat někoho jiného a shání někoho, kdo bude milovat jeho. Málomocné dítě vyrůstá v rodině, kde ho rodiče milovali NAVZDORY tomu, jaké je. Milovali ho proto, že se jim narodilo, ne proto, že si uklidí svůj pokoj a že bude mít dobré známky ve škole. Rodiče chtějí stále dětem pomáhat a nechápou, že to dítě chápe jako projev nedůvěry. To dítě si potom nevěří a pořád čeká, že mu bude někdo pomáhat, že mu pomůže. Spletli jsme si také rychlost a chytrost. Učitel tedy musí dát časový limit. Proč děti učíme pracovat ve stresu? Oni se to vážně naučí! Jednu půlku života se učíme pracovat ve stresu a druhou půlku se to odnaučujeme.

A tak bych mohla pokračovat dál, všechna vyřčená slova mě velice zasáhla a dávám jim naprosto za pravdu. Celé divadelní představení bylo provázeno smíchem lidí, kteří velmi silně reagovali na všechny momenty, bylo to ústy J. Duška vyprávěno s humorem jemu vlastním Ale má to obrovskou sílu. Bohužel se mně již při prvním setkání s Jaroslavem Duškem začínalo chtít spíše plakat nad pravdivostí těchto slov a nad tím, že bohužel tento způsob výchovy dětí je nám vlastní. Při třetí repríze jsem se již vůbec nasmála. Nyní se již snažím mít tato slova vždy na paměti. Pokud tyto myšlenky budou naší součástí, další naše práce jako učitelů se již nutně musí ubírat jiným směrem. Směrem bezpodmínečné LÁSKY.

Schopnost učit se je nám vrozená. Děti soupeří o pozornost svých rodičů, učitelů, přátel. To, v co věříme, jsme si nevybrali, ale nebyli jsme také dostatečně silní, abychom se vzbouřili. D. Miguel Ruiz tomu říká „ ochočování lid“. Všechny naše sklony se v procesu ochočování ztrácejí. V průběhu ochočování si vytváříme představu, že bychom měli zkoušet být dostatečně dobří. Vytváříme si představu o tom, jací bychom měli být, aby nás všichni přijímali. V průběhu ochočování vyslovují naši rodiče a sourozenci své názory o nás, aniž by o nich přemýšleli. Předáváme dětem v podobě našich negativních hodnocení jakousi černou magii, které oni celý život věří. Kolikrát to provedeme vlastním dětem? Jak moc může síla slova zasáhnout duši našeho dítěte?

Jako děti se vůbec nebojíme milovat, nebojíme se budoucnosti a nestydíme se za minulost. Normální je těšit se ze života, hrát si, zkoumat svět, být šťastný a milovat.

Není nutné ale obviňovat rodiče, že nás učili být takový, jako oni. Učili nás jen to, co znají. Udělali jen to nejlepší, co mohli a pokud nám ublížili, je to způsobeno jen jejich vlastním ochočováním. My tedy musíme začít sami u sebe a musíme mít vůli a odvahu začít měnit sebe sama. A to platí mimořádně v případě, že vychováváme naše děti.

6.2 Výzkumná část

6.2.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické výzkumné části je zjistit:

- který z výchovných stylů je v současné době nejvíce zastoupen mezi učitelkami mateřských škol
- který převažuje u rodičů předškolních dětí
- jaký je rozdíl v odpovědích a v užití jednotlivých stylů mezi pedagogy a rodiči
- zda a jaké znalosti v oblasti literatury o výchově mají obě skupiny

Hypotéza: myslím si, že v dnešní době **není** demokratický výchovný styl u současných *předškolních pedagogů* uplatňován ve více než polovině případů. Ze svých vlastních zkušeností vím, že stále v mnoha případech převládá názor – *dítě má poslechnout dospělého a není přípustná jakákoli diskuze*. Takovýchto učitelek jsem poznala za dobu, co se výchovou zabývám, opravdu dost. Ještě i v současnosti je u některých kolegyň, které jsem měla možnost při práci déle pozorovat, uplatňován mocenský a autoritativní styl. Dokonce jsem se v některých případech setkala s fyzickými tresty, zavíráním dětí samotných do jiné místnosti, posíláním „za dveře“ a viděla jsem také situace, kdy učitelka přistoupila k trestu opravdu ponižujícímu – pohlavku. Také se mi nelíbí praktikování nucení dětí do jídla, do spánku, do povinného vystupování na besídkách a vůbec do činností, které nevycházejí z přání dětí, ale učitelek.

U **rodičů** je moje hypotéza mírnější – myslím si, že dnešní rodiče předškolních dětí již mají o výchovu svých dětí větší zájem, než tomu bylo v dobách dřívějších (před

revolucí) a protože existuje velké množství knih, časopisů a také mateřských center, je již informovanost o demokratické výchově poměrně velká. Myslím, že se větší část rodičů s pojmem efektivní komunikace setkala a snaží se uplatňovat demokratický výchovný styl. Myslím ale také, opět z mého pozorování rodičů předškolních dětí, že některé metody, jako například odměny a trestu, se stále ještě ve větším množství při výchově dětí objevují.

6.2.2 Popis výzkumu

Praktická část je tedy věnována výzkumu. Ten byl prováděn kvantitativně, metodou sběru dat pomocí dotazníku. Zúčastnilo se jej 45 učitelek (jen ženy) mateřských škol různého stupně vzdělání a různého věkového složení, domnívám se, že věk v otázce demokratického výchovného stylu nehraje zásadní roli. Záměrně byla vybrána skupina učitelek, která v současné době nenavštěvuje pedagogickou či jinou fakultu za účelem zvýšení kvalifikace, tedy jedná se o „běžný“ vzorek učitelek, které v současnosti v mateřských školách působí. Za kategorii rodičů se výzkumu zúčastnil vzorek 30- ti rodičů, z toho 2 muži.

Otázky byly uzavřené, stejné pro obě skupiny. Celkem dotazník obsahoval pouze 4 otázky, které jsem se snažila formulovat tak, aby z nich byl patrný upřednostňovaný styl výchovy. U každé otázky byla možnost výběru několika odpovědí (výroků), pouze u druhé otázky byla možnost pouze ANO – NE, popř. mohli dotazovaní doplnit vlastní název knihy. U otázek nebylo vždy využito nejvyššího počtu možných odpovědí, někdy bylo naopak odpovědí více. Zároveň byly v každém z dotazů zastoupeny stejným dílem možné odpovědi všech tří výchovných stylů, jak demokratický, tak autoritativní a liberální.

6.2.3 Analýza dat

Učitelky mateřských škol

Jak je již výše uvedeno, výzkumu, tedy vyplnění dotazníku se zúčastnilo celkem 45 učitelek, které v současné době pracují v mateřských školách. Učitelky byly z různých míst České republiky, nelze tedy určit, zda se jedná o učitelky z města, nebo z učitelky z vesnických mateřských škol. Všechny dotazované jsou ze státních mateřských škol. V úvodu dotazníku je uvedeno, co je cílem výzkumu, tedy zjistit, jaký

výchovný styl převažuje u dnešních učitelek a je zaměřen na užívání a znalost „demokratického výchovného stylu“. Bylo tedy známo, o co ve výzkumu především jde.

Otázka č. 1

1. Podškrtněte prosím níže 4 výroky, se kterými se nejvíce ztotožňujete:

- a) Demokracie ano, ale odsud až posud
- b) Trestá ten, kdo výchovně selhává
- c) Nejlepší výchova je žádná výchova
- d) Dítě musí respektovat autoritu dospělých
- e) Děti potřebují hranice, aby se cítily bezpečně
- f) Osobnost dítěte se nejlépe vyvíjí v prostředí bez jakýchkoliv omezení
- g) Poslušností se děti zodpovědnosti nenaučí
- h) Pravidla soužití vytvářejí všichni společně a jejich dodržování platí pro všechny bez rozdílu, pro děti i dospělé
- i) Děti mají mít místo pravidel svoje určené povinnosti, aby věděly, co je v životě čeká
- j) Pravidla jsou nesmyslná, protože je stejně nikdo nedodrží
- k) Jasná formulace přání dospělého je účinnější než diskuze
- l) Děti bychom měli nechat, ať si bez opory dospělého na vlastní kůži zažijí, co udělaly dobře a co špatně.

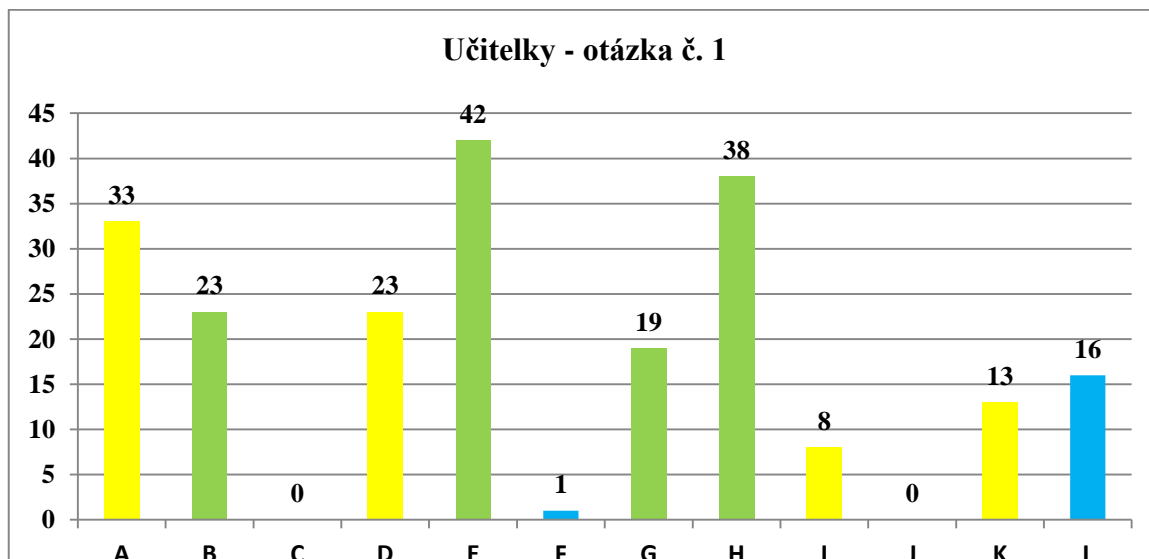
obsahuje 12 výroků, které zastupují ve stejném poměru všechny tři výchovné styly, tedy demokratický, autoritativní i liberální. Úkolem dotazovaných bylo označit čtyři z nich, se kterými se oni sami nejvíce ztotožňují. Výchovné styly jsou tedy zastoupeny takto:

- ❖ **Demokratický výchovný styl** - výroky B, E, G a H
- ❖ **Autoritativní výchovný styl** – výroky A, D, I a K

❖ **Liberální výchovný styl** – výroky C, F, J a L

Odpovědi jednotlivých dotazovaných nám znázorňuje nejlépe tento sloupcový graf:

Graf 1: Výroky, se kterými se ztotožňují učitelky MŠ

Z grafu je patrné, že největší zastoupení mají výroky E (42), H (38) A (33) a polovina dotazovaných (23) se ztotožňuje také s výroky B a D.

Naopak žádná z dotazovaných učitelky se neztotožňuje s výroky C a J, pouze jedna zaškrtnula výrok F.

První dva výroky tedy patří skutečně k *demokratickému* výchovnému stylu- učitelky mají povědomí o hranicích, které děti potřebují a o společném vytváření pravidel, která k demokracii výhradně patří, třetí náleží ke stylu autoritativnímu – demokracie ano, ale odsud až posud a následující jsou ve stejném poměru demokratický a autoritativní. Nejméně se tedy učitelky v tomto případě ztotožňují s liberálním výchovným stylem, nejvíce je skutečně zastoupen styl *demokratický*, ovšem zajímavé je nemalé množství také zastává výroky, které patří k výchově autoritativní. Obzvláště výrok A ukazuje, že stále ještě velká část pedagogů si myslí, že demokracie znamená „dělat si co chci“. Část učitelky (16) je toho názoru, že by se děti měly nechat bez pomoci dospělého nést si důsledky svého chování. Což patří k výchově liberální.

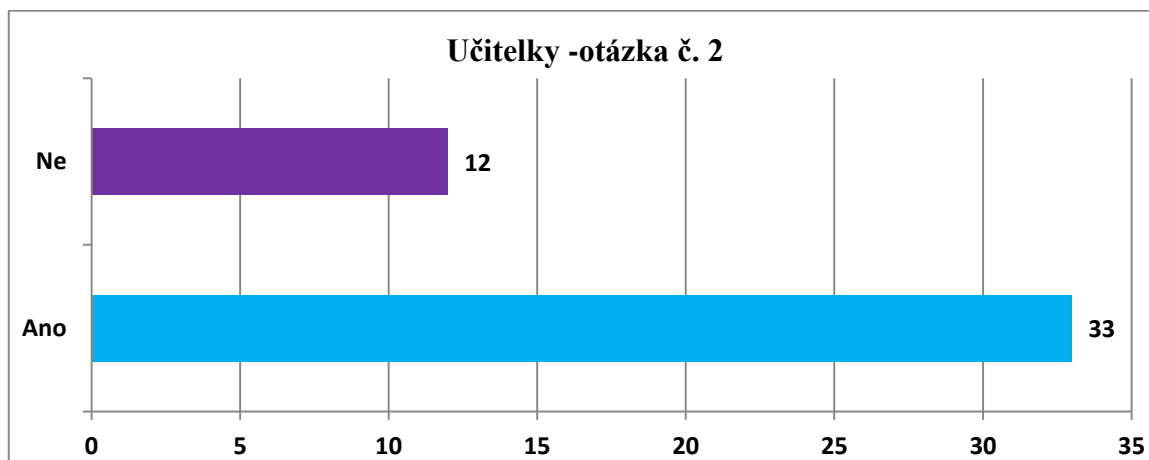
Otázka č. 2

2. Četl (a) jste nějakou knihu o výchově dětí, kterou považujete za tak dobrou, že byste ji doporučil (a) svým známým? ANO NE
Jakou?

zjišťovala, nakolik se nechaly učitelky inspirovat či dokonce ovlivnit literaturou a jestli vůbec knihy o výchově čtou, případně měly uvést, která kniha je zaujala natolik, že by ji doporučily ostatním. Otázka byla, jestli četly takovou knihu o výchově, která byla podle nich výjimečná. Obzvláště v kategorii pedagogů, vychovávajících děti byla moje hypotéza taková, že knihy o výchově pedagogové běžně čtou a také je také v jejich práci nemálo ovlivňují. Existuje spousta cenných knih, které napsaly osobnosti, které se celý život zabývají výchovou dětí. Některé z nich jsou uvedeny v teoretické části méjí bakalářské práce.

Odpovědi jsou rovněž patrné v tomto sloupcovém grafu:

Graf 2: Znalost knih týkajících se výchovy dětí u učitelek MŠ

Z dalšího grafu je patrné, že větší část učitelek (33) některá kniha (knihy) zaujala, tedy zdála se jim natolik dobrá, že by se s jejím obsahem rády podělily s ostatními a doporučily ji. Menší část, nikoli ale u učitelek nezanedbatelná, tedy 12 učitelek uvádí, že je žádná z knih o výchově nezaujala. Což je velmi zajímavé a zároveň ne příliš pozitivní zjištění, obzvláště v dnešní době, kdy je spousta možností, jak si knihy obstarat. Existuje celá řada knihoven, které jsou dostupné všem a mnohou literaturu vlastní také samy mateřské školy, možná je i forma knih elektronických a knih volně

dostupných na internetu. Nad tímto by se měla každá z učitelek, která tvrdí, že žádnou takovou knihu nezná, minimálně zamyslet.

Učitelky, které uvádí, že je některá kniha zaujala (33 ze 45), také v 22 případech uvádějí název knihy, nebo více knih. 2 si nemohly na název knihy aktuálně vzpomenout. Nejčastěji jsou uvedeny knihy:

- *Respektovat a být respektován* (Kopřiva a kol.), tuto uvádím také v teoretické části této práce, uvedlo ji 12 dotazovaných
- *Po dobrém, nebo po zlém* (Z. Matějček), také jeho další knihy o výchově, uvedlo 8 dotazovaných
- *Malý tyran* (autor neuveden)

Z dalších uvedených knih jsou to např. knihy p. *Evy Svobodové*, uvádí 3 učitelky, *Třída plná pohody*, *Začít spolu*, *Hry dětí v předškolním věku* aj. Tyto se objevují jednotlivě.

Otázka č. 3

3. Chlapec ve třídě MŠ ničí stavby svým kamarádům, chlapce, který bránil svůj postavený hrad, uhodil a ten teď pláče. Jak by měla situaci řešit učitelka

Můžete vybrat 2 řešení, se kterými se ztotožňujete.

- a) Děti si nevšímáme a necháme je, ať situaci vyřeší samy
- b) Ihned chlapečka zavoláme, vyjmeme jej z kolektivu, zakážeme mu hrát si s ostatními dětmi, než si rozmyslí, že už nebude ničit a ubližovat
- c) Chlapečka zavoláme, vysvětlíme mu, že porušil naše společné pravidlo, důrazně dáme najevo, že se nám jeho chování nelíbilo a necháme jej, aby se omluvil a zamyslel se nad tím, jak by mohl celou situaci dál vyřešit
- d) Takovýto konflikt považujeme za bezvýznamný, takových se denně děje spousty
- e) Za chlapečkem zajdeme a důrazně mu sdělíme, že se nám jeho chování nelíbí a přejeme si, aby svoje jednání nějak napravil
- f) Požádáme chlapce, kterému bylo ublíženo, aby „agresorovi“ řekl, jak se cítí, co mu vadí a co očekává za nápravu

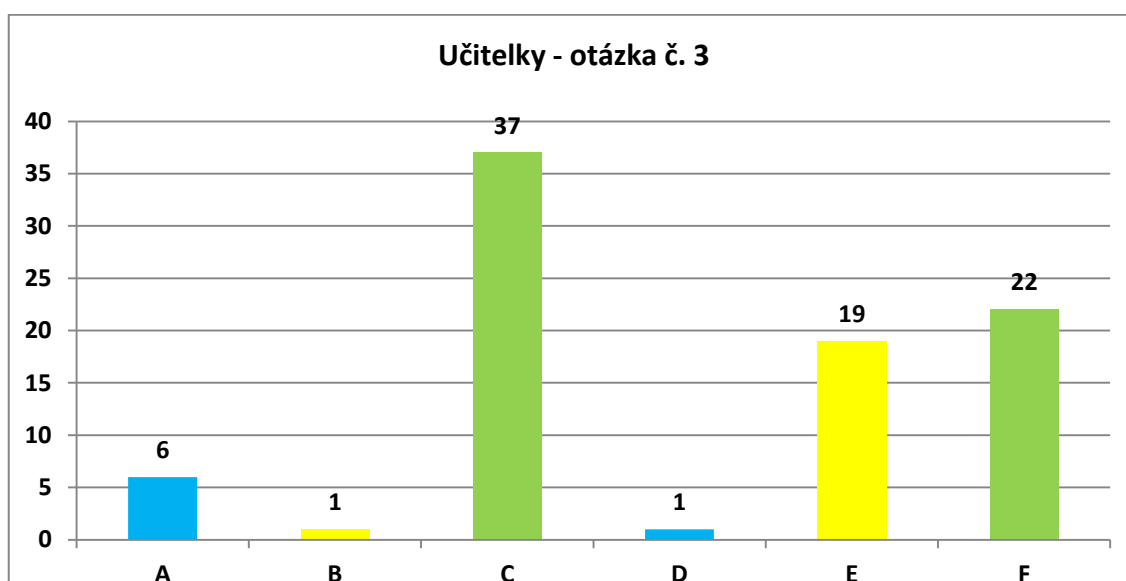
byla řešením příkladů z praxe, kdy byla popsána určitá situace, v tomto případě situace z prostředí mateřské školy a učitelky měly vybrat 2 řešení, s kterými se ztotožňují.

Jednalo se o situaci, kdy chlapec vědomě ubližuje kamarádovi a kamarád se rozpláče. Učitelky měly vybrat z 6 možností, kdy opět vždy 2 reprezentují jednotlivé výchovné styly, ty se kterými se nejvíce ztotožňují.

- ❖ **Demokratický výchovný styl** – odpovědi C a F
- ❖ **Autoritativní výchovný styl** – odpovědi B a E
- ❖ **Liberální výchovný styl** – odpovědi A a D

Zastoupení jednotlivých výroků u učitelek je opět znázorněno ve sloupcovém grafu:

Graf 3: Reakce učitelek na praktickou situaci z MŠ

Nejvíce učitelek (37), vidělo správnost řešení situace v odpovědi C, která zastupuje *demokratický* výchovný styl. Na dalším místě (22) byla potom odpověď F, která rovněž patří k demokratickému stylu. Na třetím místě (19), byla odpověď E, která zastupuje autoritativní výchovný styl. 6 dotazovaných učitelek by si situace nevyšímala – liberální styl a ostatní odpovědi jsou zastoupeny pouze jednou. Na odpovědích je vidět, že některé dotazované se ztotožnily pouze z jednou možností odpovědi, nikoli dvěma.

Z odpovědí je zřejmé, že nejvíce dotazovaných učitelek by se situaci v mateřské škole pokusilo vyřešit *demokraticky*, kdy by trvaly u chlapce na zamyšlení se nad situací a na omluvě.

Otázka č. 4

Můžete vybrat dvě řešení, která jsou Vám nejbližší.

- a) Důrazně upozorníme dítě, pokud okamžitě nezačne uklízet ve svém pokoji, tak si nebude moci zítra jít hrát ven s nejlepším kamarádem
- b) Začneme sami pokoj raději uklízet, než se s dítětem dohadovat
- c) Zvýšíme hlas a upozorníme dítě, aby okamžitě začalo uklízet - končí legrace, všechno má přece svoje hranice
- d) Zeptáme se dítěte, zda začne nejdříve s úklidem kostek, nebo panenek (autíček) a zda potřebuje naší pomoc, nebo to zvládne samo
- e) Dítě již dále neupozorňujeme, pokud se mu ten nepořádek líbí, tak ať si ho tam nechá, je to ostatně jeho pokoj, v případě potřeby raději zavřeme dveře
- f) Dítě znovu upozorníme, že jsme se společně dohodli na večerním úklidu hraček a zeptáme se jej, za jak dlouho si myslí, že úklid zvládne, jinak poruší společné pravidlo, důsledkem jehož porušení je, že si nebude moci hrát se všemi hračka.

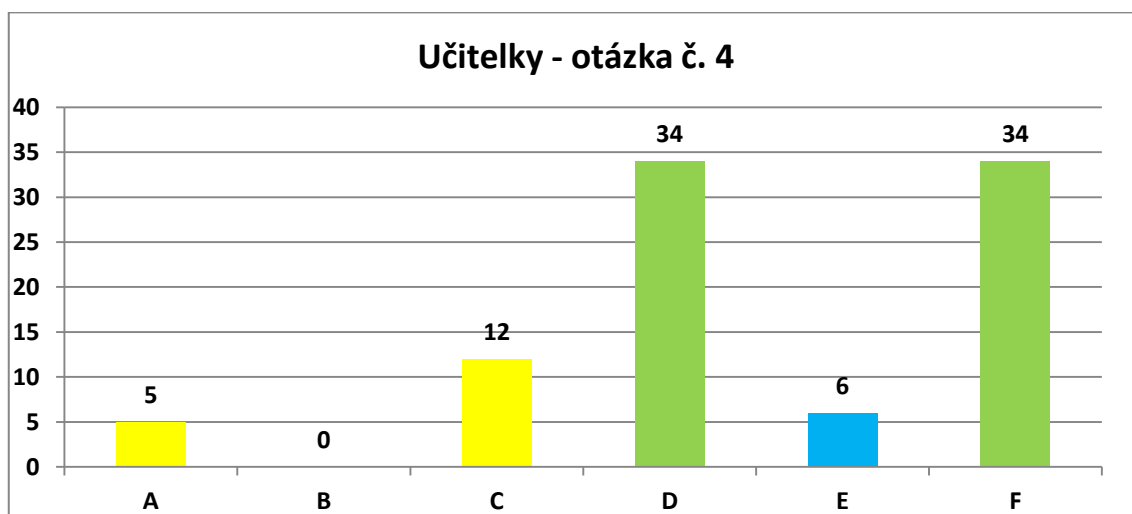
se naopak zabývala situací z rodinného prostředí, taktéž byla položena prakticky, bylo možno vybrat opět dvě odpovědi, se kterými se učitelky nejvíce ztotožňují. Také bylo celkem 6 odpovědí, zastupujících stejným dílem jednotlivé výchovné styly. Otázka se týkala situace, kdy si dítě po několika výzvách stále neuklízí ve svém pokoji. Jak by tuto situaci řešili předškolní pedagogové.

Zastoupeny jsou rovněž všechny 3 styly:

- ❖ **Demokratický výchovný styl** – odpovědi D a F
- ❖ **Autoritativní výchovný styl** – odpovědi A a C
- ❖ **Liberální výchovný styl** – odpovědi B a E

Konkrétní odpovědi znázorňuje následující sloupcový graf:

Graf 4: Reakce učitelek na praktickou situaci z rodiny

Shodný počet výroků zde dle grafu dosahují výroky D a F (34), tedy oba znázorňující *demokratický* výchovný styl. Nejvíce učitelek by tedy stávající situaci s úklidem řešila metodou efektivní komunikace a dohody. Na třetím místě (12) je odpověď stylu autoritativního, zastoupena vůbec není pouze odpověď B, tedy žádná z učitelek by sama neuklízela, což patří k liberálnímu stylu výchovy.

V této otázce bylo tedy nejvíce patrné jednoznačné zastoupení *demokratického* způsobu řešení.

6.2.4 Shrnutí analýzy učitelek MŠ

Z odpovědí učitelek vyplývá, že u učitelek se nejvíce objevuje skutečně demokratický způsob jednání. Tento styl převažuje, i když se neobjevuje ve všech případech. Učitelky o tomto stylu výchovy vědí, mnohé četly také nějakou literaturu, která se tímto tématem zabývá. Naopak liberální výchovný styl je používán velmi málo, učitelky se s ním příliš neztotožňují. Autoritativní styl je zastoupen v takové míře, že ji rovněž nelze považovat za bezvýznamnou. Otázkou k zamyšlení je, jak docílit toho, aby se současní pedagogové více zajímali o literaturu a více se nechávali inspirovat při své práci kvalitními knihami, kterých je opravdu nepřeberné množství. Ty základní by měly být dostupné v každé mateřské škole. Myslím si, že bych se z pozice ředitelky mateřské školy nad touto otázkou určitě zamyslela. Součástí sebereflexe každé z učitelek by měla být minimálně jedna přečtená kniha za určité hodnotící období. Knihy jako „*Respektovat a být respektován*“ by měly mít přečteny všechny učitelky škol mateřských i ostatních. Pokud nebudou pedagogové vzdělaní a nebudou opravdovými

osobnostmi, nemohou ani z dětí vychovat kvalitní lidi s velkým sebevědomím, uznávající zákony demokracie jako takové.

Rodiče

Výzkumu se zúčastnili taktéž rodiče, kteří mají doma a v současné době vychovávají děti předškolního věku. Jednalo se o ty, jejichž děti navštěvují mateřskou školu v Praze 9 – v okrajové části. Je to zároveň mateřská škola, ve které v současné době působím. Celkem se tohoto výzkumu zúčastnil menší počet rodičů, než učitelek mateřských škol, protože si myslím, že rodiče byli vybráni tak, aby reprezentovali různé věkové kategorie, dosažené vzdělání i různý počet dětí, tedy zástupci běžné populace, vychovávající v současné době děti.

Dotazník byl stejný jako dotazník pro pedagogy. Mým cílem bylo v tomto případě zjistit, jaké povědomí o výchovných stylech a vůbec o výchově dětí mají současní rodiče předškolních dětí. Taktéž jsem v této práci chtěla porovnat rozdíl mezi učitelkami předškolních dětí a jejich rodiči. V čem se nejvíce liší a na co mají stejný názor.

Otázka č. 1

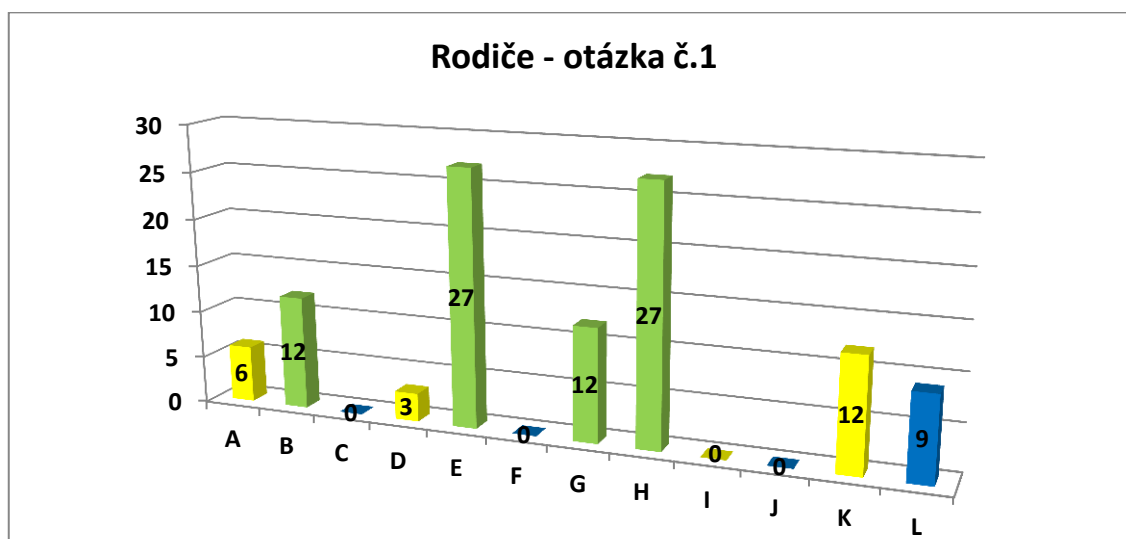
Je stejně jako v případě pedagogů stejná, nebudu ji zde tedy znovu uvádět. Rodič se může ztotožnit až se čtyřmi z nich.

Čtyřmi výroky je zastoupen každý z výchovných stylů, tedy jak demokratický, tak autoritativní a také liberální.

- ❖ **Demokratický** – B, E, G a H
- ❖ **Autoritativní** – A, D, I a K
- ❖ **Liberální** – C, F, J a L

Odpovědi jsou opět, stejně jako u učitelek, zastoupeny v následujícím sloupcovém grafu:

Graf 5: Výroky, s nimiž se ztotožňují rodiče předškolních dětí

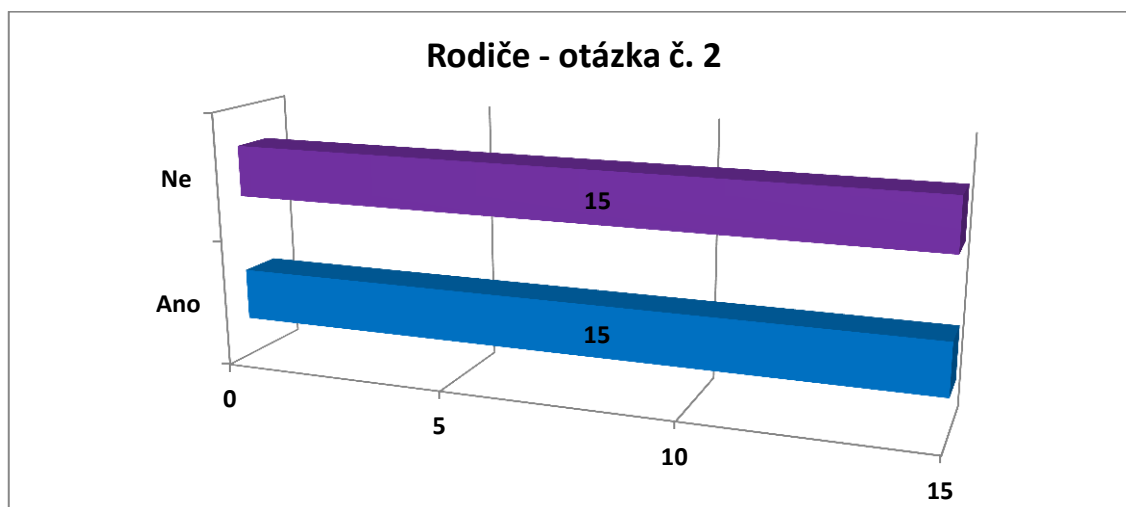
Z výsledků, znázorněných v tomto grafu je zřejmé, že nejvíce odpovědí, 27 z 30-ti reprezentují výroky, náležející k demokratickému výchovnému stylu a to E a H. Stejným podílem (12) zastoupeny další demokratické výroky B, G a pouze jedním z těchto třech je výrok K, reprezentující styl autoritativní. Uváděny jsou také odpovědi L (9), A (6) a D (3). Mezi rodiči tedy v této otázce převládá názor, jenž respektuje *demokratický* výchovný styl. Dále z grafu vyplývá skutečnost, že při ní 15 rodičů nepoužilo všechny 4 možnosti označení výroku. Tedy se ztotožňují jen s některými z nich.

Otázka č. 2

měla zjistit, jaká je znalost rodičů dětí knih o výchově, zda se některou nechali poučit či inspirovat a zda by si dokázali na některou z nich vzpomenout. Tedy jestli je některá hodně zaujala. Také jsem zjišťovala, jestli mají na rodiče knihy větší vliv nežli na pedagogy mateřských škol.

Odpovědi najdeme v jednoduchém sloupcovém grafu:

Graf 6: Znalost knih o výchově dětí u rodičů předškolních dětí

Odpovědi jsou zde zastoupeny v naprosto stejném poměru, jak odpověď ANO, nějaká kniha mě zaujala tak NE, žádná nebyla tak zajímavá, abych ji doporučil (a) svým známým. Je pochopitelné, že rodiče se rodiči stávají bez ohledu na to, čemu se ve svém životě doposud věnovali. Tudíž není možné čekat a předpokládat, že jejich zájem byl směřován na četbu knih o výchově. Nutno říct, že u rodičů je výchova také hodně ovlivňována intuicí a u matek také mateřskou láskou. Rodiče se vždy snaží své dítě vychovat, jak nejlíp umí a dávají do výchovy obrovský kus lásky, takový, kterého je schopna jenom vlastní maminka a tatínek. A to je na výchově dětí v rodině to nejpodstatnější, tedy knihy mohou poradit, lásku však musí mít každý především sám ve svém srdci a dítě ji svým citem velmi dobře rozpozná a dokáže z ní celou dobu dětství a dospívání čerpat.

Z knih, které jsou uváděny, jsou to například tyto: *Magické roky* (Fraibergová), *Jak žít a nezbláznit se* (Pekařová), *Respektovat a být respektován* (Kopřiva a kol.), knihy Z. Matějčka.

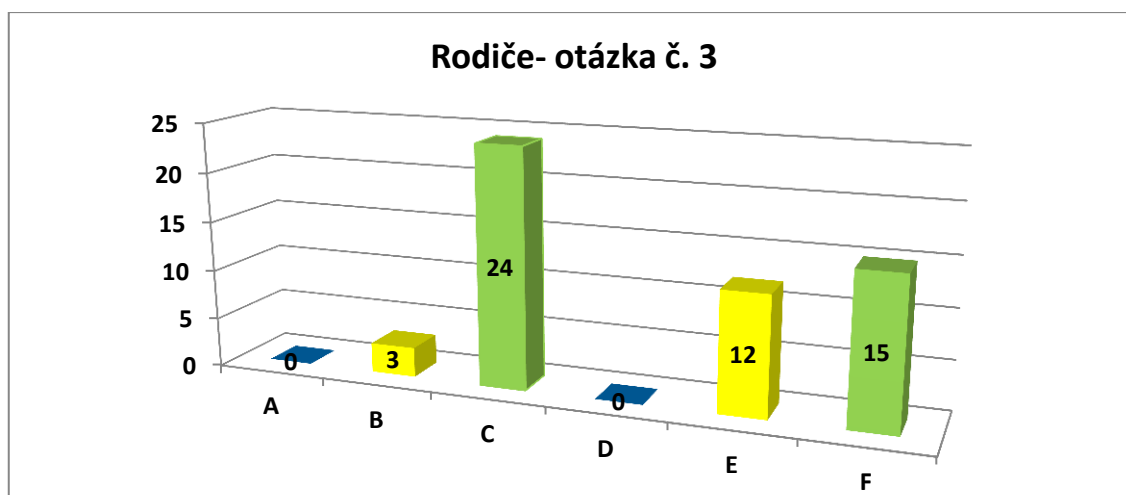
Otázka č. 3

je otázkou z prostředí mateřské školy, kde je úkolem vyřešit konflikt mezi hrajícími si dětmi. Každý styl výchovy je opět zastoupen dvěma odpověďmi. Opět tedy byla možnost vybrat u rodičů dvě, se kterými nejvíce souhlasí.

- ❖ **Demokratický styl** – odpovědi C a F
- ❖ **Autoritativní styl** – odpovědi B a E
- ❖ **Liberální styl** – odpovědi A a D

Graf opět znázorňuje odpovědi rodičů:

Graf 7: Reakce rodičů na praktickou situaci z MŠ

Z grafu je patrné, že odpověď, která je nejvíce zastoupena, C (24), patří do kategorie *demokratického* výchovného stylu. Dále jsou odpovědi zastoupeny v pořadí F (15), což je polovina dotazovaných a E (12), která patří k *autoritativnímu* stylu výchovy.

Odpovědi A a D – tj. liberální styl, nejsou zastoupeny v žádné odpovědi, pouze B je v zastoupení 3 dotazovaných.

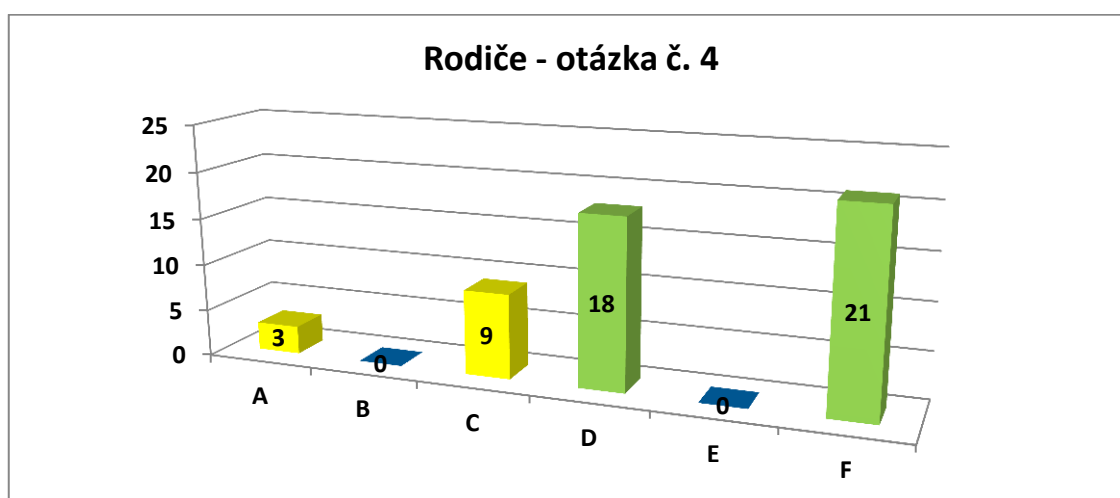
Otázka č. 4

je opět složena z praktických odpovědí a tentokrát rodiče odpovídají na otázku jim vlastní, z jejich rodinného života, tudíž s ní mají pravděpodobně osobní zkušenosti. Jedná se o situaci, kdy si dítě nechce uklízet svůj pokoj a do takovéto situace se již pravděpodobně dostala velká část rodičů předškolních dětí.

Jsou zde taktéž zastoupeny dvě odpovědi z každého výchovného stylu a rodiče mají tedy možnost souhlasit se dvěma odpověďmi.

- ❖ **Demokratický výchovný styl** – odpovědi D a F
- ❖ **Autoritativní výchovný styl** – odpovědi A a C
- ❖ **Liberální výchovný styl** – odpovědi B a E

Graf 8: Odpovědi rodičů na praktickou situaci v rodině

V této praktické otázce je nejvíce zastoupena odpověď F (21). Další nejčastěji zastoupenou odpovědí je odpověď D (18). Obě odpovídají *demokratickému* výchovnému stylu. Na dalším místě se nachází odpověď C (9) a menším podílem (3) také odpověď A.

Zastoupeny vůbec nejsou odpovědi B a E, liberální výchovný styl.

6.2.5 Shrnutí analýzy rodičů

Rodiče příliš nesouhlasí s liberálním výchovným stylem, jen málo odpovědí, tedy téměř zanedbatelná část, zvolila odpověď, která se s ním ztotožňuje. Většina odpovědí souhlasí s *demokratickým výchovným stylem*. Taktéž z výzkumu vyplývá, že polovina rodičů nepovažuje žádnou z knih o výchově za tak zajímavou, aby stála za zmínku. Což je docela překvapující, ale nijak rozhodující. Je vidět, že rodiče vědí, jak řešit určité výchovné situace, mnohdy jim je ale blížká na místo dvou odpovědí pouze jedna. S demokratickým výchovným stylem se tato skupina dotazovaných v našem výzkumu

z velké části ztotožňuje, což je samozřejmě zjištění velmi pozitivní, především pro naše děti, protože o ně v tomto výzkumu a také v praktickém životě jde především.

6.2.6 Porovnání - učitelky versus rodiče

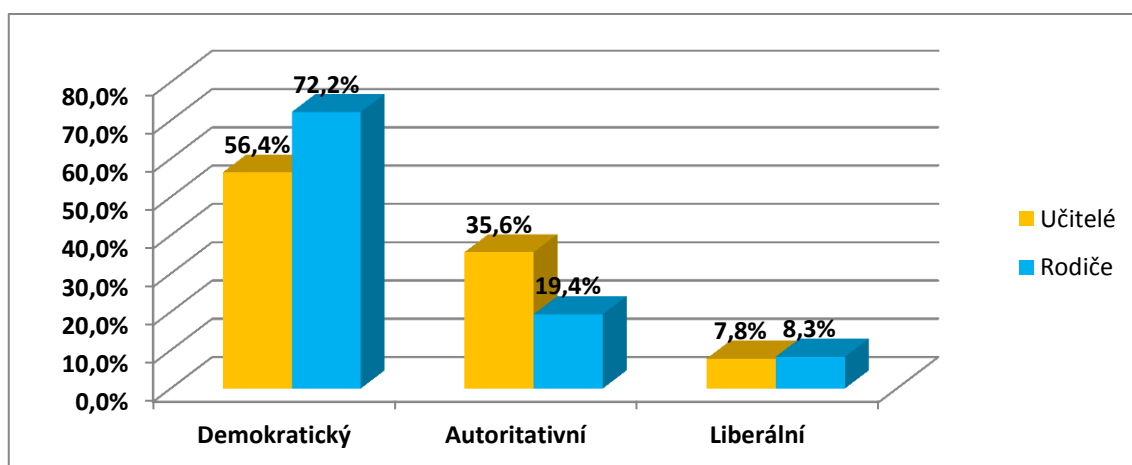
Zde v následujících grafech je vyjádřeno procentuální zastoupení odpovědí na jednotlivé otázky u učitelek i rodičů dohromady. Jelikož se výzkumu účastnilo větší množství pedagogů (45) než rodičů předškolních dětí (30) musela jsem provést nejprve přepočítání na procenta z daných počtů, aby bylo porovnání objektivní. Berme tedy na vědomí, že porovnání je zkoumáno na rozdílném počtu dotazovaných v obou skupinách.

Otázka č. 1 – Celkové vyhodnocení

Tabulka 1: Procentuální zastoupení obou skupin

Výchovné styly	Učitelé		Rodiče	
	počet	%	počet	%
Demokratický	122	56,4	78	72,2
Autoritativní	77	35,6	21	19,4
Liberální	17	7,8	9	8,3
počet respondentů	45		30	
celkem odpovědí	216		108	

Graf 9: Zastoupení jednotlivých odpovědí z pohledu výchovných stylů u obou skupin respondentů

Z grafu, jenž představuje zastoupení učitelů i rodičů je znát, že se obě skupiny dotazovaných v první otázce nejvíce ztotožňují s *demokratickým* výchovným stylem, na druhém místě je taktéž u obou skupin styl autoritativní a nejméně se ztotožňují s výrokem stylu liberálního. U skupiny rodičů jsou dokonce více procenty (72,2%) zastoupeny výrokem ztotožňující se demokratickým výchovným stylem a méně (19,4%) s výrokem zastupujícími styl autoritativní než u učitelů. Rozdíl je tedy:

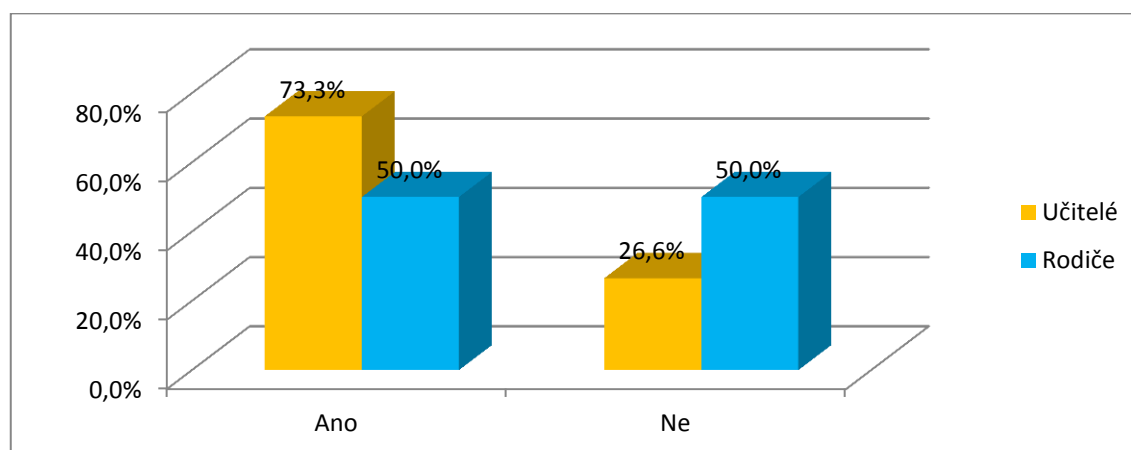
- u demokratického stylu je rozdíl rodiče/učitelky 15,8% více rodičů
- u autoritativního stylu je rozdíl rodiče/ učitelky 16,2% více rodičů
- u liberálního stylu je rozdíl rodiče/ učitelky 0,5% tentokrát více učitelů

Otázka č.2 – Celkové vyhodnocení

Tabulka 2: Procentuální zastoupení učitelů a rodičů

	Učitelé		Rodiče	
	počet	%	počet	%
Ano	33	73,3	15	50
Ne	12	26,6	15	50
počet respondentů	45		30	
celkem odpovědí	45		30	

Graf 10: Četba literatury o výchově dětí, kterou obě skupiny považují za zajímavou

U literatury, která nějakých způsobem dotazované oslovila, a považují ji za zajímavou, je u rodičů poměr obou skupin stejný, tzn. 50% ano a 50% ne.

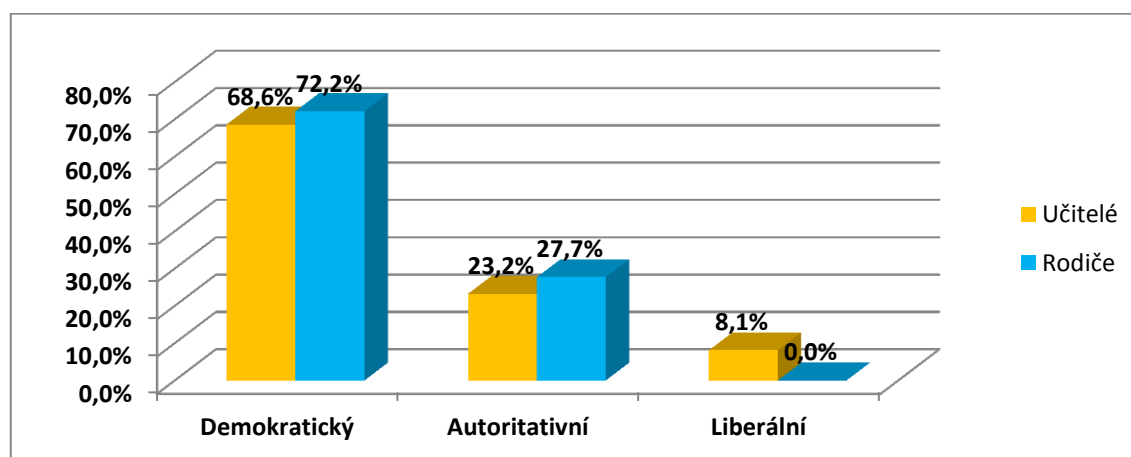
U učitelek převažuje odpověď kladná (73,3%), nad odpovědi zápornou (26,6%).

Otázka č.3 – Celkové vyhodnocení

Tabulka 3: Procentuální zastoupení u obou skupin

Výchovné styly	Učitelé		Rodiče	
	počet	%	počet	%
Demokratický	59	68,6	39	72,2
Autoritativní	20	23,2	15	27,7
Liberální	7	8,1	0	0
počet respondentů	45		30	
celkem odpovědí	86		54	

Graf 11: Zastoupené odpovědi na otázku z praktické situace

V odpovědích na tuto praktickou otázku, jak by se jednotlivé skupiny zachovaly, jsou opět nejčastější výroky reprezentující *demokratický* směr u obou skupin. Na druhém místě je taktéž jako u otázky č. 1 styl autoritativní a na posledním liberální, ten u rodičů není naopak zastoupen vůbec.

Rozdíly vyjádřené v % u obou skupin dotazovaných:

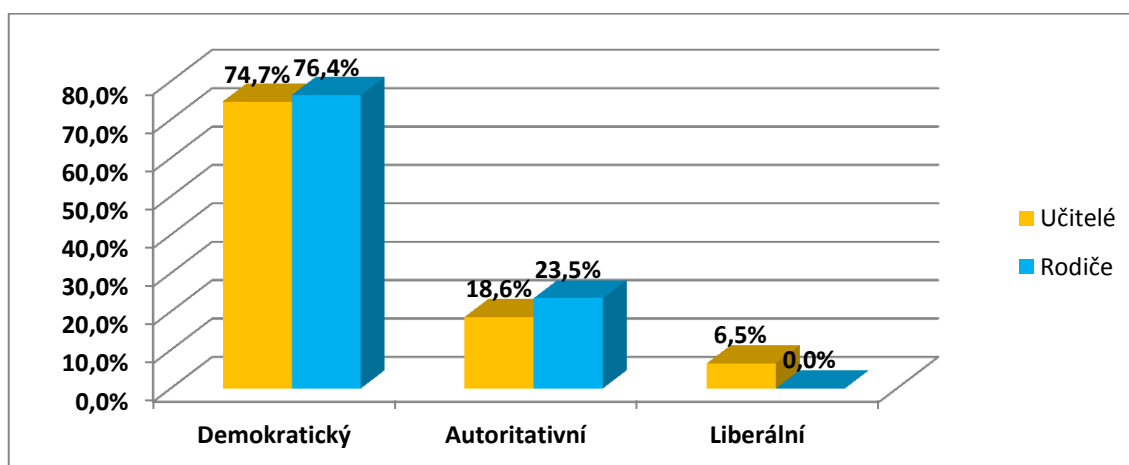
- demokratický výchovný styl o 3,6% více u rodičů
- autoritativní výchovný styl o 4,5% více u rodičů
- liberální výchovný styl – 8,1% učitelů, rodiče žádné zastoupení

Otázka č.4 – Celkové vyhodnocení

Tabulka 4: Procentuální zastoupení rodičů a učitelů

Výchovné styly	Učitelé		Rodiče	
	počet	%	počet	%
Demokratický	68	74,7	39	76,4
Autoritativní	17	18,6	12	23,5
Liberální	6	6,5	0	0
počet respondentů	45		30	
celkem odpovědí	91		51	

Graf 12: Zastoupení jednotlivých výroků u otázky z praktické situace

Nejvíce je opět zastoupen *demokratický* výchovný styl, na druhé pozici je styl autoritativní a nejméně ze všech zaujímá liberální, opět u rodičů zastoupen 0%.

U této otázky č. 4 je nejvíce patrné ztotožnění se s výroky demokratického výchovného stylu, učitelů s nimi souhlasí 74,7% a rodičů dokonce 76,4%. U autoritativního tentokrát mírně převládají (o 4,9%) odpovědi u rodičů.

Z grafu je vidět, že obě dvě skupiny se nejvíce ztotožňují opět s *demokratickým* výchovným stylem a počet odpovědí (v %) se u žádné skupiny neliší o více než 16,2%, pouze v četbě literatury je větší rozdíl mezi rodiči a učitelkami, kde menší procento učitelek (26,6%) než rodičů (50%), tj. o 24,4% uvádí neznalost dobré literatury o výchově dětí.

7. Diskuze

Práce se zabývá používáním demokratického stylu výchovy u současných předškolních pedagogů i u rodičů. Je zřejmé, že u obou skupin převažuje demokratický způsob výchovy. Liberální styl má ve všech případech nejmenší zastoupení. Většina dotazovaných také uznává a respektuje pravidla, která mají být vytvářena smysluplně a společně. Jejich dodržování je při výchově dětí důležité, na tom se všichni společně shodují. Nikdo je nepovažuje za zbytečná a nesmyslná.

V některých případech se učitelky i rodiče přiklánějí také k autoritativnímu stylu výchovy. Učitelkám je často vlastní důrazné sdělení. V otázkách úklidu učitelky častěji uvádějí užití právě tohoto sdělení než popisu situace. Velká část obou zkoumaných skupin se shoduje na tom, že demokracie má také jakési mantinely, odsud až posud, z čehož usuzují, že pojem „demokratická výchova“ ještě není plně chápán v celém jeho opravdovém rozsahu a smyslu.

Výrok „*trestá ten, kdo výchovně selhává*“ v dotazníku není příliš často označen. Znamená to tedy, že si stále mnozí z nás neuvědomují, že trest a odměna není účinným prostředkem při výchově dětí? Podobně je tomu u výroku „*poslušností se děti zodpovědnosti nenaučí*“. Ten je naopak zastoupen v menší míře, než by se dalo čekat u humanistického přístupu k dítěti. Znamená to naopak, že pedagogové a rodiče jsou toho názoru, že zodpovědnost je možné vypěstovat poslušností? Poslušnost má, dle výše zmiňovaného D. M. Ruize spojitost s oním „*ochočováním*“. Tedy utvářením osobnosti dítěte k obrazu vychovatele. A to k demokratickému stylu rozhodně nepatří.

Co se týká literatury, je z řad pedagogů více těch, kteří se knihami odborníků nechávají inspirovat a knihy jsou pro jejich práci důležitou součástí. Rodiče se také zajímají o literaturu, ale stále ještě polovina z nich uvádí, že knihy nečtou, nebo je žádná

nezaujala. A toto je v době, kdy již existují různé způsoby opatřování knih a časopisů, trochu škoda. V roli ředitelky mateřské školy bych v rámci sebereflexe za určité časové období dala učitelkám za úkol přečíst alespoň jednu dobrou knihu. Knihy by měly být samozřejmě součástí vnitřních knihoven, aby byly v dostatečné míře přístupné pro každého z pedagogů.

Výsledek mého výzkumu tedy ukazuje, že *demokratický* přístup k výchově dětí je pedagogům i rodičům nejvíce vlastní. Je hojně, ale ne plně zastoupen, máme se tedy stále čemu učit. A každý musíme především začít sám u sebe, pokud chceme vychovávat ostatní, tedy především naše děti.

Závěr

Cílem této práce bylo objasnit pojem „demokratický výchovný styl“ a zmapovat u současných pedagogů mateřských škol a u rodičů dětí předškolního věku jeho používání v praxi. Byla použita kvantitativní dotazníková metoda. Otázky byly pokládány tak, aby co nejvíce objektivně posoudily používaný styl. Součástí dotazníku bylo zjistit, do jaké míry je u dotazovaných pedagogů a rodičů známá literatura o výchově a zda se jí při výchově dětí inspirují. Pokusila jsem se formou sebereflexe přiblížit moji vlastní cestu k výchově dětí a k jejímu humanistickému pojetí.

Na tomto výzkumu mě nejvíce překvapilo, že oproti mojí hypotéze je používání demokratického přístupu k dítěti daleko více zastoupeno. Vše působí téměř ideálně. Tedy výroky ztotožňující se s demokratickými přístupy jsou uváděny ve větší míře, než jsem očekávala. Tento fakt považuji za překvapivý a tak pro mě vyvstává otázka, zda je opravdu objektivní. Na úvod mého dotazníku jsem uváděla, čeho se výzkum týká, tedy pokud si toto dotazování dobře přečetli, je téměř jasné, kam se snažili svými odpověďmi směřovat. Téměř každý už o výchově hodně slyšel a ví, „jak by se to asi mělo dělat“. Proto si myslím, že pokud bychom chtěli opravdu objektivně užívaný styl zmapovat, museli bychom použít metody jiné, nejlépe dlouhodobé pozorování nebo skrytou kameru. Což je možné jen za přesně daných podmínek. Z osobních zkušeností se domnívám, že hodně pedagogů i rodičů ví, jaké jsou principy demokratické výchovy, tedy teoreticky vědí, co je správné. Ale jestli toto skutečně používají, o tom je možné pouze přemýšlet a polemizovat. Nakolik byly odpovědi skutečně pravdivé a zakládaly

se na pravdě? To nechám na posouzení každého z nás. Každý děláme chyby a občas se nedaří. Důležité je, vědět jak to chceme dál dělat a co je pro nás správné a podstatné. Je na každém z nás, aby se zamyslel sám nad sebou a svým vlastním chováním a jednáním. Zde bych ráda připomněla jeden velmi moudrý citát:

„ Existuje-li něco, co chcete změnit u svého dítěte, zamyslete se nejprve, zda to není něco, co byste měli změnit u sebe.“

Carl Gustav Jung

Budeme-li děti vychovávat s láskou bez podmínek, bude jednou svět opravdu postaven na demokracii a jejích skutečných zásadách. Vzájemný respekt a tolerance je cestou k lepší budoucnosti pro naše budoucí generace.

„ Láska není zvyk, závazek nebo dluh – láska je.

Bez jakýchkoli definic.

Miluj a moc se neptej. Jenom miluj“.

Paulo Coelho

8. Seznam použité literatury

1. CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*, 1. vydání. Praha: Panorama, 1984, 579s.
2. COVEY, S. R. *7 návyků skutečně efektivních lidí*. 2. vydání. Praha: Management Press, 2009, 340s. ISBN 978-80-7261-156-0
3. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1993, 415s. ISBN 80-7066-534-3
4. ČÁP J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 656s. ISBN 978-80-7367-273-7
5. FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*. 1. vydání. Praha: Portál 2007. 143s. ISBN 978-80-7367-294-2
6. HARALD, L. a kol. *Vychovávání a vzdělávání s Marií Montessoriovou*. Univerzita Pardubice: 2000. 132s. ISBN 80-7194-266-9
7. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. vydání. Praha: Portál 2009. 286s. ISBN 978-80-7367-628-5
8. HERMAN, M. *Najděte si svého maršána*. 2. vydání. Olomouc: Hanex 2008. 233s. ISBN 978-80-7409-023-3
9. HORKÁ, H. *Výchova pro 21. století. Koncepte globální výchovy v podmínkách české školy*. 1. vydání. Brno: Paido 2000. 40s.
10. JOVČUK, M.T. a kol. *Dějiny filozofie*. 1. vydání. Praha: Svoboda 1976. 735s.
11. JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. 1. vydání. Praha: SPN 1979. 227s.
12. KOMENSKÝ, J.A. *Informatorium školy mateřské*. 6. vydání. Praha: SPN 1983. 52s.
13. KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. 3. vydání. Kroměříž: Spirála 2008. 286s. ISBN 978-80-904030-0-0

14. KUBÍČKOVÁ, M. *Nahlédnutí do odkazu Rudolfa Steinera* <online>,c2011, poslední revize 12.9 2011. <cit. 2012-01-12>. Dostupný z WWW: www.szzs.ecn.cz
15. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vydání. Praha: Portál 1996. 143s.
ISBN 80-7178-085-5
16. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 6. vydání. Praha: Portál 2007. 109s.
ISBN 978-80-7367-270-6
17. MERTIN, V. GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál 2003. 245s. ISBN 80-7178-799-X
18. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál 1995. 292s. ISBN 80-7178-029-4
19. RUIZ, D. M. *Čtyři dohody*. 2. vydání. Praha: Pragma 2001. 134s.
ISBN 80-7205-826-6
20. RÝDL, K. *Metoda Montessori pro naše dítě*. 1. vydání. Univerzita Pardubice 2006.
140s. ISBN 80-7194-841-1
21. SLAVÍKOVÁ, T. *Demokracie. Srovnání T.G.Masaryka a Alexise de Tocquevilla*
Bakalářská práce, Masarykova univerzita Brno 2011, Pedagogická fakulta, vedoucí
Práce PhDr. Jiří Nolč
22. SVOBODOVÁ, E. A kol. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací
program*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. 166s. ISBN 978-80-7367-774-9
23. SVOBODOVÁ, E. *Materiály pro kurz. PF JCU v Českých Budějovicích*. 2011.
24. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum 2006. 356s.
ISBN 80-246-0841-3
25. Výzkumný ústav pedagogický. RVP PV- *Rámcový vzdělávací program pro
předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010.
ISBN 978-80-87000-33-5.

26. Wikipedia [online] : strana naposledy edit. 2011 – 12- 29 [cit. 2012-03-23]. Česká verze. Dostupný z WWW.cs.wikipedia.org/wiki/ Zdeněk Matějček

9. Přílohy

9.1 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro pedagogy

Příloha č.2 – Dotazník pro rodiče

Dotazník pro pedagogy mateřských škol

Milé kolegyně (kolegové),

prosím o vyplnění krátkého dotazníku k mé bakalářské práci, která je zaměřená na „Demokratický výchovný styl“ v předškolním věku z pohledu vás, pedagogů. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký výchovný styl převažuje u současné pedagogické a rodičovské populace. Dotazník je samozřejmě anonymní a je určen výhradně pro výzkumné účely.

Děkuji za Váš čas a za upřímné odpovědi.

Jarmila Havlíčková

1. Podškrtněte prosím níže 4 výroky, se kterými se nejvíce ztotožňujete:

- a) Demokracie ano, ale odsud až posud
- b) Trestá ten, kdo výchovně selhává
- c) Nejlepší výchova je žádná výchova
- d) Dítě musí respektovat autoritu dospělých
- e) Děti potřebují hranice, aby se cítily bezpečně
- f) Osobnost dítěte se nejlépe vyvíjí v prostředí bez jakýchkoliv omezení
- g) Poslušností se děti zodpovědnosti nenaučí
- h) Pravidla soužití vytvářejí všichni společně a jejich dodržování platí pro všechny bez rozdílu, pro děti i dospělé
- i) Děti mají mít místo pravidel svoje určené povinnosti, aby věděly, co je v životě čeká
- j) Pravidla jsou nesmyslná, protože je stejně nikdo nedodržuje
- k) Jasná formulace přání dospělého je účinnější než diskuze
- l) Děti bychom měli nechat, ať si bez opory dospělého na vlastní kůži zažijí, co udělaly dobře a co špatně.

- 2. Četl (a) jste nějakou knihu o výchově dětí, kterou považujete za tak dobrou, že byste ji doporučil (a) svým známým? ANO NE**
Jakou?

3. Chlapec ve třídě MŠ ničí stavby svým kamarádům, chlapce, který bránil svůj postavený hrad, uhodil a ten teď pláče. Jak by měla situaci řešit učitelka

Můžete vybrat 2 řešení, se kterými se ztotožňujete.

- a) Děti si nevšímáme a necháme je, ať situaci vyřeší samy
- b) Ihned chlapecka zavoláme, vyjmeme jej z kolektivu, zakážeme mu hrát si s ostatními dětmi, než si rozmyslí, že už nebude ničit a ubližovat
- c) Chlapecka zavoláme, vysvětlíme mu, že porušil naše společné pravidlo, důrazně dáme najevo, že se nám jeho chování nelíbilo a necháme jej, aby se omluvil a zamyslel se nad tím, jak by mohl celou situaci dál vyřešit
- d) Takovýto konflikt považujeme za bezvýznamný, takových se denně děje spousty
- e) Za chlapcem zajdeme a důrazně mu sdělíme, že se nám jeho chování nelíbí a přejeme si, aby svoje jednání nějak napravil
- f) Požádáme chlapce, kterému bylo ublíženo, aby „agresorovi“ řekl, jak se cítí, co mu vadí a co očekává za nápravu

4. Dítě si doma celý den hraje a v jeho dětském pokoji začíná být velký nepořádek. Chcete, aby si dítě svůj pokoj uklidilo, ale po opakovaných prosbách si dítě hraje dál a na Vaše výzvy nereaguje.

Můžete vybrat dvě řešení, která jsou Vám nejbližší.

- a) Důrazně upozorníme dítě, pokud okamžitě nezačne uklízet ve svém pokoji, tak si nebude moci zítra jít hrát ven s nejlepším kamarádem
- b) Začneme sami pokoj raději uklízet, než se s dítětem dohadovat
- c) Zvýšíme hlas a upozorníme dítě, aby okamžitě začalo uklízet - končí legrace, všechno má přece svoje hranice
- d) Zeptáme se dítěte, zda začne nejdříve s úklidem kostek, nebo panenek (autíček) a zda potřebuje naší pomoc, nebo to zvládne samo
- e) Dítě již dále neupozorňujeme, pokud se mu ten nepořádek líbí, tak ať si ho tam nechá, je to ostatně jeho pokoj, v případě potřeby raději zavřeme dveře
- f) Dítě znovu upozorníme, že jsme se společně dohodli na večerním úklidu hraček a zeptáme se jej, za jak dlouho si myslí, že úklid zvládne, jinak poruší společné pravidlo, důsledkem jehož porušení je, že si nebude moci hrát se všemi hračkami

Dotazník pro rodiče dětí předškolního věku

Milí rodiče,

Prosím vás o vyplnění krátkého dotazníku k mé bakalářské práci, která je zaměřená na „Demokratický výchovný styl“ v předškolním věku z pohledu vás, rodičů. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký výchovný styl převažuje u současné pedagogické a rodičovské populace. Dotazník je samozřejmě anonymní a je určen výhradně pro výzkumné účely.

Děkuji za Váš čas a za upřímné odpovědi.

Jarmila Havlíčková

1. Podškrtněte prosím níže 4 výroky, se kterými se nejvíce ztotožňujete:

- a) Demokracie ano, ale odsud až posud
- b) Trestá ten, kdo výchovně selhává
- c) Nejlepší výchova je žádná výchova
- d) Dítě musí respektovat autoritu dospělých
- e) Děti potřebují hranice, aby se cítily bezpečně
- f) Osobnost dítěte se nejlépe vyvíjí v prostředí bez jakýchkoliv omezení
- g) Poslušností se děti zodpovědnosti nenaučí
- h) Pravidla soužití vytvářejí všichni společně a jejich dodržování platí pro všechny bez rozdílu, pro děti i dospělé
- i) Děti mají mít místo pravidel svoje určené povinnosti, aby věděly, co je v životě čeká
- j) Pravidla jsou nesmyslná, protože je stejně nikdo nedodrží
- k) Jasná formulace přání dospělého je účinnější než diskuze
- l) Děti bychom měli nechat, ať si bez opory dospělého na vlastní kůži zažijí, co udělaly dobře a co špatně.

2. Četl (a) jste nějakou knihu o výchově dětí, kterou považujete za tak dobrou, že byste ji doporučil (a) svým známým? ANO NE Jakou?

3. Chlapeček ve třídě MŠ ničí stavby svým kamarádům, chlapce, který bránil svůj postavený hrad, uhodil a ten teď pláče. Jak by měla situaci řešit učitelka

Můžete vybrat 2 řešení, se kterými se ztotožňujete.

- a) Děti si nevšímáme a necháme je, ať situaci vyřeší samy
- b) Ihned chlapečka zavoláme, vyjmeme jej z kolektivu, zakážeme mu hrát si s ostatními dětmi, než si rozmyslí, že už nebude ničit a ubližovat
- c) Chlapečka zavoláme, vysvětlíme mu, že porušil naše společné pravidlo, důrazně dáme najevo, že se nám jeho chování nelíbilo a necháme jej, aby se omluvil a zamyslel se nad tím, jak by mohl celou situaci dál vyřešit
- d) Takovýto konflikt považujeme za bezvýznamný, takových se denně děje spousty
- e) Za chlapečkem zajdeme a důrazně mu sdělíme, že se nám jeho chování nelíbí a přejeme si, aby svoje jednání nějak napravil
- f) Požádáme chlapce, kterému bylo ublíženo, aby „agresorovi“ řekl, jak se cítí, co mu vadí a co očekává za nápravu

4. Dítě si doma celý den hraje a v jeho dětském pokoji začíná být velký nepořádek. Chcete, aby si dítě svůj pokoj uklidilo, ale po opakovaných prosbách si dítě hraje dál a na Vaše výzvy nereaguje.

Můžete vybrat dvě řešení, která jsou Vám nejbližší.

- a) Důrazně upozorníme dítě, pokud okamžitě nezačne uklízet ve svém pokoji, tak si nebude moci zítra jít hrát ven s nejlepším kamarádem
- b) Začneme sami pokoj raději uklízet, než se s dítětem dohadovat
- c) Zvýšíme hlas a upozorníme dítě, aby okamžitě začalo uklízet - končí legrace, všechno má přece svoje hranice
- d) Zeptáme se dítěte, zda začne nejdříve s úklidem kostek, nebo panenek (autíček) a zda potřebuje naší pomoc, nebo to zvládne samo
- e) Dítě již dále neupozorňujeme, pokud se mu ten nepořádek líbí, tak ať si ho tam nechá, je to ostatně jeho pokoj, v případě potřeby raději zavřeme dveře
- f) Dítě znovu upozorníme, že jsme se společně dohodli na večerním úklidu hraček a zeptáme se jej, za jak dlouho si myslí, že úklid zvládne, jinak poruší společně

pravidlo, důsledkem jehož porušení je, že si nebude moci hrát se všemi hračkami.